

Eleftherios Venizelos'un Hatıratında Paris Barış Konferansı Ve İzmir'in Yunanlara Bırakılma Kararı

Paris Peace Conference in Memory of Eleftherios Venizelos and the Decision to Left İzmir to the Greeks

Esra ÖZSÜER * Öz

1917 yılında Antant Güçleri yanında Büyük Savaş'a katılan Yunanistan, savaşın Antant lehine sonuçlanması ile birlikte Paris Barış Konferansı'nda, galip devletlerin masasında ulusal taleplerini oluşturdu. Dönemin Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos, Büyük Yunanistan için belirlediği hedeflerini Paris'in tüm siyasi kulislerinde bir propaganda aracı olarak kullanmaya çalıştı. Bilhassa Müttefikleri yanına çekebilmek amacıyla derlediği memorandum kitapçığında etnolojik ve tarihi mirasla hak iddia ettiği Batı Anadolu topraklarının Yunanistan'a bırakılmasını talep ediyordu. Bu isteklerini abartılı istatistiki bilgilerle destekleyerek Batı Anadolu'da Rum nüfusun Türk nüfusundan daha fazla olduğunu iddia ediyordu. Özellikle Venizelos bölgedeki Rumların kendi kaderini belirlemesini ve Wilson ilkelerinde yer alan self determinasyon hakkıyla da İzmir'in Yunanistan'a bağlanmasını önermişti. Ancak Yunan milli çıkarları Büyük Savaş'ın bir diğer galibi olan İtalya'nın ulusal menfaatleri ile çakışmaktaydı. Öte yandan gerek Avrupa'da Yunanperver teşkilatlanma gerekse İngiliz dış politikasında Doğu Akdeniz'in önemi bölgenin koşulsuz şartsız Yunanistan'a bırakılmasını zaruri kılıyordu. İtalya'nın konferans boyunca dışlandığı Paris Barış Görüşmelerinde İzmir'in Yunanistan'a bırakılmasına karar veren Yüksek Konsey, 12 Mayıs 1919 tarihinde İzmir işgali ile ilgili yeni bir akit oluşturdu. Bu makalede Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos'un Paris Barış Konferansı süresince kaleme aldığı tek yazılı hatıratı üzerinden inceleme yapılmıştır. Ayrıca, makalede, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, Yunanistan Devlet Arşivleri ve Benaki Müzesi Tarih Arşivinde yer alan gizli ve şifreli telgraflar incelenerek Paris Barış Konferansı sırasında Batı Anadolu topraklarının Yunanistan'a bırakılma kararı irdelenmiştir. Makalede elde edilen temel bulgular İngiliz dış politikası gölgesinde şekillenen Yunan dış politikasının İzmir'i bir oldubitti karar sonucunda işgal ettiği yönündedir. Yunanistan'ı İtalya'ya karşı destekleyen Büyük Güçlerin amacı Megali İdea hedefinin gerçekleştirilmesinden ziyade Doğu Sorunu ve Doğu Akdeniz politikasını kendi menfaatlerine göre şekillendirme isteğidir.

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
ozsueresra@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6299-5929
İstanbul / TÜRKİYE

* Assoc. Prof. Dr., İstanbul
University Institute of
Turkiat Studies
ozsueresra@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6299-5929
İstanbul / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

Paris Barış Konferansı, Yunanistan, Megali İdea, İzmir, İşgal, Eleftherios Venizelos.

Abstract

Participating in the Great War alongside the Entente Powers in 1917, Greece formed its national demands at the table of the victorious states at the Paris Peace Conference, after the war ended in favor of the Entente. The Greek Prime Minister of the time, Eleftherios Venizelos, tried to use the goals he set for Greater Greece as a propaganda tool in all the political backstage of Paris. In particular, in the memorandum book he compiled in order to attract the Allies to his side, he demanded that the lands of

Başvuru/Submitted: 26/01/2023

Kabul/Accepted: 23/05/2023

Western Anatolia, which he claimed with ethnological and historical heritage, be left to Greece. Supporting these demands with exaggerated statistical information, he claimed that the Greek population in Western Anatolia was more than the Turkish population. In particular, Venizelos suggested that the Greeks in the region determine their own destiny and that Izmir be connected to Greece with the right of self-determination included in Wilson's principles. However, Greek national interests coincided with the national interests of Italy, another winner of the Great War. On the other hand, the importance of the Eastern Mediterranean in both the Greek organization in Europe and the British foreign policy made it necessary to leave the region unconditionally to Greece. The Supreme Council, which decided to leave Izmir to Greece in the Paris Peace Talks, where Italy was excluded throughout the conference, formed a new contract on 12 May 1919 regarding the occupation of Izmir. In this article, the only written memoir written by Greek Prime Minister Eleftherios Venizelos during the Paris Peace Conference is analyzed. Moreover, in this article, the secret and encrypted telegrams in the Greek Ministry of Foreign Affairs, the Greek State Archives and the The Benaki Museum's Historical Archive were examined and the decision to leave the Western Anatolian lands to Greece during the Paris Peace Conference was examined. The main findings obtained in the article are that the Greek foreign policy shaped in the shadow of the British foreign policy occupied İzmir as a result of a fait accompli decision. The aim of the Great Powers that support Greece against Italy is the Eastern Question and the desire to shape the Eastern Mediterranean policy according to their own interests, rather than the realization of the Megali Idea goal.

Keywords: Paris Peace Conference, Greece, Megali İdea, Smyrna, Occupation, Eleftherios Venizelos.

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımı yok.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Değerlendirme:	İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı – iThenticate.
Etik Beyan:	sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
Lisans:	Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
Assessment:	Two external referees / Double blind.
Similarity Screening:	Checked – iThenticate.
Ethical Statement:	selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
License:	Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Özsüer, E. (2023). Eleftherios Venizelos'un Hatıratında Paris Barış Konferansı ve İzmir'in Yunanlara Bırakılma Kararı. *Selçuk Türkiyat, (Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı)*: 269-315.

Doi: 10.21563/sutad.1378269

Giriş

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması, Büyük Savaş'ın kaybedenlerinden biri olan Osmanlı Devleti için hem fiili bir bitiş hem de galip gelen Antant'ın masaya yatırdığı önemli bir pazarlık konusuydu. Bu pazarlığın bir yönünü de savaş sırasında yapılan gizli antlaşmalar oluşturuyordu. Osmanlı Devleti'nden sonra Büyük Savaş'a katılan ikinci tarafsız devlet İtalya, Gelibolu yarımadasında şiddetlenen Çanakkale Savaşı sırasında, Antant Güçleri ile imzaladığı Londra Antlaşması'na göre (26 Nisan 1915) hem savaşa katılmış hem de Tirollerin bir kısmını, Trieste ve İstirya'yı, Arnavutluk'ta Valona ile Saseno Adasını, Dalmaçya Adalarından bir kısmını ve On İki Ada'yı, Osmanlı Devleti'nin toprakları paylaşıldığında da Antalya bölgesini kendi topraklarına dâhil etmişti (Armaoğlu, 2014b, s. 112). Söz konusu antlaşma Antant Güçleri'ne, İtalya'nın Adriyatik, Akdeniz ve Ege'de çeşitli tavizler elde etmesini kabul ettirirken 19. yüzyılın ikinci yarısında birliğini tamamlayarak milli devlet statüsüne ulaşan İtalya'ya da Akdeniz'de elde ettiği imkânlar dâhilinde güçlü bir ekonomik zemin hazırlamıştı. Ne var ki İtalya'nın dış politikasında izlediği emperyalist siyaset bir süre sonra Antant Güçleri'nden daha fazla pay alabilmek için kendisine vaat edilen toprakların azlığından şikâyetleri gündeme taşımıştı. Zira Büyük Savaş başladığında Anadolu'daki ekonomik mevcudiyetini ve çıkarlarını yeni yeni büyötmeye başlayan İtalya, bilhassa İngiliz, Fransız ve Alman girişimcilerle rekabet edebilmek için gerek İstanbul gerekse İzmir'de bulunan İtalyanlar ile iş birliği içinde olmaya gayret ediyordu (Grassi, 2003, s. 19). Çünkü İzmir ve art bölgesi, üzüm, incir, pamuk, tütün, palamut, meyan kökü gibi dünya pazarlarının ihtiyaç duyduğu tarım ürünlerine sahipti ve ekseriyetle bu ürünleri kente bağlayan demiryolları ile ekonomik, Ege Denizi'ni kontrol etme niteliği ile de stratejik ehemmiyeteydi (Berber, 1987, s. 444).

Ancak 26 Nisan 1916 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rusya arasında İtalya'dan habersiz imzalanan ve Orta Doğu'nun manda rejimleri şeklinde parçalanmasını ön gören Sykes-Picot Antlaşması İtalya'nın Orta Doğu'daki emelleriyle uyum sağlamıyordu. Bu antlaşma gereği Rusya'ya Erzurum, Van, Bitlis ve Trabzon; Fransa'ya Kayseri, Zara, Eğin gibi Ermeni nüfusun yoğun olduğu bölgeler; İngiltere'ye de Bağdat ve Basra gibi daha cazip alanlar verilmişti (Tanör, 2003, s. 29). Müttfiklerin kendisinden gizli bir antlaşma yaptığı hususunda sezgisel öngöröde bulunan İtalya, gönderdiği muhtıra ile Antalya ve İzmir'i talep etmiş ve Fransa'nın tereddütlerine rağmen bu istek kabul edilmişti. Böylece İtalya, 26 Nisan 1915 tarihli Londra sözleşmesinin 9. bendi gereği Anadolu'da kendisine söz verilen hissenin büyük ölçüde genişletilmesine ait olmak üzere Akdeniz bölgesinde Antalya vilayetine yakın adil bir hissenin verilmesi hususundaki isteklerini, Rus Hükümeti'nin muvafakati ihtirazi kaydıyla, St. Jean de Maurienne Antlaşması ile kabul ettirmişti. 19-21 Nisan 1917 tarihleri arasında St. Jean de Maurienne'de yapılan görüşmelerde varılan karar doğrultusunda İtalya, 1916'da İngiltere, Fransa ve Rusya arasında yapılmış olan antlaşmaları onaylamış, bununla birlikte kendisine de Mersin hariç, Antalya, Konya, Aydin, İzmir ve art bölgesi bırakılmıştı (Jaeschke, 2011, s. 60).

Büyük Savaş sırasında Antant Güçleri kendilerine ait olmayan toprakları cömertçe dağıtmaya hazır olduğundan İtalya'nın ulusal hayalini de gerçekleştirmeye söz vermişti. 18. yüzyılın sonlarında yalnızca coğrafi bir kavramdan ibaret olan İtalya, 19. yüzyılın ikinci yarısında birliğini tamamlayarak diğer Büyük Güçler gibi sömürgecilik faaliyetlerine başlamıştı. İtalya'nın sömürgecilik yarışında ilgilendiği öncelikli bölgeler ise Osmanlı Devleti'nin egemenlik sınırları içinde bulunuyordu. Çünkü İtalya'nın coğrafi bakımdan kendisine yakın olan sömürgeleri başka güçlerin himayesine girmişti. Örneğin Tunus'u Fransa, Mısır'ı da İngiltere almıştı. Adriyatik kıyıları ise bir nevi Avusturya-Macaristan'ın hayat sahasıydı. Ayrıca Balkanlar da Avusturya-Macaristan ile Rusya arasındaki mücadelenin alanı haline gelmişti. Dolayısıyla İtalya'nın erişebileceği yer kalmadığından Habeşistan'ın kuzey limanı olan Massava gibi Afrika'nın daha uzak bölgelerine gitmek zorunda kalmıştı. Fakat bölgedeki yerli kabilelerin saldırılarından ötürü Habeşistan'da uzun uğraşlar veren İtalya gözünü yeniden Akdeniz'e çevirmiş ve Akdeniz'deki Osmanlı topraklarını en tabii ve kolay yayılma alanı görmüştü (Armaoğlu, 2014, s. 365).

Diğer sömürge devletlerle kıyaslandığında gücünü donanmasından alan İtalya'nın öncelik verdiği bölge Akdeniz ve çevresiydi. Dışa yönelik ulusal hedeflerinde Akdeniz'in bulunmasını da üç önemli tarihi gerekçeye dayandırıyor (Çelebi, 1998, s. 157). İlki 1882 yılında İtalya'nın Almanya ve Avusturya-Macaristan ile imzaladığı Üçlü İttifak Antlaşması idi. İtalya'nın sömürgecilik politikasında büyük yalnızlığını sonlandıran ve kendisine Doğu Akdeniz'de destek sağlayan söz konusu antlaşmanın 1887'deki ilk yenilenmesinde Ege Denizi'ndeki Osmanlı kıyıları ve adalarının statükosundan söz edilmişti.¹ Böylece İtalya, Doğu Akdeniz'de Bismarck'ın desteğini sağlayabilmişti.² İkincisi, yeni İtalya, Roma'nın, papaların, Venedik ve Cenova'nın hepsinin birden tek varisi olduğunu ilan etmiş ve isteklerini de bu imparatorlukları oluşturan sahaya yaymıştı (Çelebi, 1998, s. 157). Üçüncü ve son gerekçe de İtalya'nın 12 Şubat 1887 tarihinde İngiltere ile imzaladığı antlaşma metnidir. Söz konusu antlaşma

¹ Üçlü İttifak'ın yenilenmesi İtalya'nın sömürge isteklerine destek veren birkaç belgenin imzasıyla olmuştur. Birinci belge, 20 Şubat 1887'de Berlin'de imzalanan iki maddelik bir antlaşma metnidir. Bu antlaşma gereği taraflar 1882 tarihli ittifakı 1892 tarihine kadar uzatmışlardır. Osmanlı Devleti'ni doğrudan ilgilendiren ikinci belge ise 20 Şubat 1887 tarihinde yine Berlin'de imzalanmış dört maddelik bir metinden oluşmaktadır. Bu antlaşmaya göre Balkanlar'daki, Adriyatik ve Ege Denizi'ndeki Osmanlı kıyıları ve adalarının statükosu bir üçüncü devletin hareketi nedeniyle, taraflardan birinin geçici ya da sürekli işgali ile değiştirilecek olursa, bu işgal, ancak diğer tarafa da ödün verilmek şartıyla yapılabilecektir. Almanya-İtalya Antlaşması, Avusturya-İtalya Antlaşmasının Balkanlara ait bölümünü dâhil etmeyip yalnızca Adriyatik ve Ege Denizi'ne ait kararları onaylamıştır. 1887 tarihli antlaşma bir manada İtalya'nın Fransa'ya karşı Akdeniz'deki çıkarlarını ve statükosunu korumak amaçlı bir akitir (Armaoğlu, 2014, s. 365-367).

² Burada belirtilmesi gereken hususlardan biri de İtalya'ya herhangi bir sempatisi ve güveni olmayan Bismarck'ın neden İtalya'nın ittifak teklifine olumlu yanıt verdiğiidir. Her ne kadar Bismarck İtalyan dış politikasını karmaşık, güvenilmez ve arrogant karakterli görse de Almanya'nın İtalya ile tek başına yapacağı bir savaşta İtalya'nın da Fransa'ya karşı harekete geçmesi Fransa'nın Almanya karşısında iki cepheli bir savaşla karşı karşıya kalmasının yolunu açacak ve bu durum da Almanya'nın işini kolaylaştıracaktı. Bu türden siyasi hesaplarla kurulan Üçlü İttifak İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki emelleri konusunda da Almanya gibi büyük bir devletin desteğini sağlaması noktasında kritik bir önemdeydi (Armaoğlu, 2014, s. 358-361).

ile İngiltere, Akdeniz’de Fransa’ya karşı İtalya’nın desteğini alırken; İtalya da Akdeniz ve Ege Denizi’nde statükonun korunması noktasında İngiliz gücünü arkasına alabiliyordu. İngiliz-İtalyan Antlaşması ile İtalya hem sömürge taleplerini İngiltere’ye kabul ettirebiliyor hem de Akdeniz’de İngiliz donanma gücünün desteğini kazanıyordu (Armaoğlu, 2014, s. 367). Akdeniz’deki siyasi ve iktisadi menfaatler doğrultusunda hareket eden İtalya, Habeşistan hezimetinden sonra Trablusgarp’a yoğunlaşmış ve bu prensipler doğrultusunda Osmanlı Devleti’ne karşı izleyeceği yeni politikasının zeminini oluşturmuştu.³ Özellikle İtalya’nın Doğu’ya yönelmiş emperyalist planlarında, Osmanlı Devleti’nin paylaşılması halinde, İtalya’nın da söz sahibi olması bulunuyordu.

Büyük Savaş başladığında tarafsızlığını ilan eden İtalya, iç siyasetindeki baskılar sonrasında fikrini değiştirerek 26 Nisan 1915’te gizlice imzaladığı Londra Antlaşması ile Antant Güçleri yanında savaşa girmeyi kabul etmişti. Londra Antlaşmasınının 9. maddesi İtalya’nın Osmanlı topraklarındaki çıkarları hakkındaydı (Çelebi, 1998, s. 160). Aslında Londra Antlaşması hazırlanırken İngiliz ve Fransızlar çok daha mükrim davranarak Avusturya-Macaristan’ın Adriyatik kıyısından, Dalmaçya sahilinden bir şeritle birkaç adayı, Arnavutluk’taki Vlore limanını, Arnavutluk’un orta bölgesinde koruyuculuk hakkını, Anadolu’nun Batı kıyısındaki On İki Ada’yı, ayrıca Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılması halinde ise İzmir dolaylarındaki arazilerden pay vereceklerini vaat etmişlerdi (Macmillan, 2004, s. 279). Bilhassa Büyük Savaş’a İngiltere ve Fransa yanında girme kararı alan İtalya, Anadolu topraklarında daha geniş bir bölgenin kendisine verilmesini istemek ile birlikte İzmir konusunda da oldukça ısrarcıydı. Zira İtalyan emperyalizminin özdeşleştiği iki kentten biri Adriyatik’teki talepleri ile sembolleşen Fiume limanı, ikincisi de Batı Anadolu topraklarıyla sembolleşen İzmir idi (Çelebi, 2019, s. 132). Aksi durum İtalyanlar açısından “sakatlanmış zafer” (Macmillan, 2004, s. 276) kabul edilecekti. Nitekim Roma’daki Yunan Elçisi tarafından Venizelos’a gönderilen 27 Aralık 1915 tarihli dilekçede de İtalyan Dışişleri Bakanlığı’nın Anadolu’nun geleceği hakkındaki görüşlerine detaylıca yer verilmişti. Söz konusu dilekçede İtalyan Hükümeti’nin Almanya’nın yenilgisi halinde Anadolu’dan toprak talebi olacağı belirtilmekteydi. Şayet Yunanistan’ın da toprak talebi olursa İtalya, Yunanistan’ın payını asgariye indirmek için elinden gelen her şeyi yapacaktı. Özellikle İtalyanlar, İzmir ve Menderes Vadisi’nin Yunanistan’a verilmeyeceğinden oldukça emindi (Pallis, 1995, s. 28-29). Her ne kadar İtalya’nın Paris Barış Konferansı sırasında talepleri esasen Afrika, Ortadoğu ve Avrupa olarak üç bölge üzerine yoğunlaşmış olsa da, 26 Nisan 1915 tarihli gizli Londra Antlaşması ve savaş devam ederken yine bahsi geçen ülkelerle 8 Ağustos 1917’de imzaladığı St. Jean de Maurienne Antlaşması ile İzmir ve İzmir’in kuzeyi, Afyon’un güneyi, Kızılırmak’ın

³ Anadolu coğrafyası İtalya’nın emperyalist çıkarlarında büyük bir öneme haizdi. Özellikle İtalyan işgalindeki On İki Ada’ya yakın olmasının dışında zengin taşkömürü ve linyit yataklarına sahip olması, coğrafi konumu, tarıma müsait verimli toprakları, iklimi, bitki örtüsü, bereketli su kaynakları İtalyan işgücünün gönderilebileceği yer olarak Anadolu’yu cazip kılıyordu. Diğer taraftan İtalya da tıpkı Yunanistan gibi Anadolu’yu tarihsel bağlamda miras kabul ediyordu. Geçmişte bölgenin Roma İmparatorluğu’nun hâkimiyetinde bulunması Anadolu topraklarına hâkim olan İtalya’yı atalarının yanına dönmüş bir ülke konumuna getirecekti (Çelebi, 1998, s. 158).

güney kavsi ve yakınları, yine buradan Mersin'in batısından Akdeniz'e uzanan bir hattın içinde kalan Güneybatı Anadolu İtalya'ya taahhüt edilmişti (Çelebi, 1998, s. 160).

Öte yandan Antant Güçleri 1915 yılında tıpkı İtalya gibi Yunanistan'a da, Antant Güçleri'nin safında Büyük Savaş'a katılması koşuluyla, İzmir ve art bölgesinden toprak verme vaadinde bulunmuşlardı. Amaç, Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya'yı Sırbistan ile Merkez Güçlere karşı iş birliğine ikna etmektir. Bilhassa İngiltere, Bulgaristan'ın iş birliğine ya da tarafsız kalmasına öncelik veriyordu. Bu nedenle Makedonya topraklarında yayılmacı bir politika izleyen Bulgaristan'a belli imtiyazlar sağlamak için ilk başta Yunanistan'ı ikna etmesi gerekiyordu. Yunanistan'a kuzey sınırında ödün vermek bölgede gözü olan Sırbistan ve Bulgaristan düşünüldüğünde mümkün değildi. Diğer taraftan İstanbul, Boğazlar veya Kuzey Anadolu'dan vazgeçmek bu sefer de Rusya'nın ticari ve stratejik çıkarları açısından olasılık dışıydı. On İki Ada'yı Yunanistan'a önermek Ada'nın Rum nüfusu düşünüldüğünde isabetli bir karardı ancak On İki Ada da 1912'den beri İtalya'nın egemenliğindeydi ve Müttefikler bu sırada İtalya'yı da ittifakta yer alması için ikna etmeye çabalıyordu. Bir ihtimal, yüzde sekseni Rum olan Kıbrıs'ın bu pazarlıkta en son koz olarak düşünülmeydi fakat İngilizlerin elinde olan Ada, İngiliz Hükümeti'nin bir çırpıda gözden çıkarabileceği bir statüde değildi. Geriye kalan tek alternatif, düşman saflarında yer alan Osmanlılara ait İzmir ve çevresiydi (Llewellyn Smith, 2002, s. 60-61).

Paris Barış Konferansı Avrupa'da statükoyu yeniden kurmak isteyen Büyük Güçlerin kendi kamuoyunu ve hatta bir sonraki seçimlerini hesaba katarak adımlarını belirlediği siyasi bir arenaydı. 1919 yılının dünyasında birbirine bağlı ancak birbiriyile örtüşmeyen iki gerçek vardı. İlki, Paris'te ulusların bizzat kararlarını verip kendi mücadelelerini sürdürmesiydi ki "kendi kaderini tayin" sloganı ile belirlenmiş bu paylaşım rakip milliyetçilikler arasında çakışan menfaatleri de beraberinde getiriyordu. Yani, Barış Mimarları Macmillan'ın da ifade ettiği üzere konferansta "hem polislik etmek hem de açları doyurmak zorundaydı" (Macmillan, 2004, s. 5). Diğer, konferansın öncesinde neler olup bittiği düşünüldüğünde daha kaotikti. Öncelikle Avrupa haritasının yeniden çizilmesi gerekiyordu. Ancak Asya, Afrika ve Ortadoğu'nun da şekillenmesi gerekiyordu. Bu noktada Barış Mimarları bu coğrafyalara uygun karakollar oluşturacak güçlendirilmiş devletleri yerleştirecekti. 1919'da Doğu, Osmanlı Türkiye'si demektir ve Yunanistan geçmişinden ötürü bu coğrafya ile tarihsel bir bağ da kuruyordu. Dolayısıyla Barış Mimarları, Batı Anadolu'da İtalya gibi güçlü bir rakibin yerini alabilecek devletin kendi güdümlerinde güçlenebilecek bir Yunanistan olması gerektiğine karar verdiğinde Anadolu topraklarındaki Yunan geçmişini de bu planın gerekçesi kabul etmişti. Bu makalede de dünya düzeninin yeniden tesis edildiği bir dönemde Yunan emperyalizmi ile Doğu Sorunu ekseninde Büyük Güçlerin Paris'te aldığı kararlar, ekonomik ve jeopolitik öneme haiz İzmir liman şehri üzerinden değerlendirilecektir. Özellikle Venizelos'un bizzat kaleme aldığı hatıratlar ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivlerinde yer alan telgraflar ve yazışmalar Paris Görüşmeleri sırasında sadece Yunanistan'ı değil aynı zamanda Avrupa'daki güç dengesini anlama noktasında, makalede irdelenmeye çalışılmıştır.

Büyük Savaş'a Girmesi Karşılığında Antant'ın Yunanistan'a İzmir'i Teklif Etmesi

Yunan siyasetinde “Küçük Asya Meselesi”⁴ ilk defa, İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in 23 Ocak 1915 tarihinde Atina'daki İngiliz Büyükelçisi Sir Francis Elliot'a Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos'a iletmesi için gönderdiği telgraf ile ortaya çıkmıştı. Sir Edward Grey, Büyük Britanya Hükümeti adına Venizelos'a yolladığı telgrafta Yunan Devleti'nin Sırbistan'ın yanında yer alması ve İttifak Devletleri'ne karşı savaşa katılması durumunda Yunanistan'a Anadolu kıyılarında önemli tavizler (des concessions territoriales tres importantes sur la cote de l'Asie Mineure) verileceğini bildirmişti. Dolayısıyla Grey'in bu telgrafı, Yunanistan'ın Batı Anadolu topraklarındaki hak iddialarını ilk kez gerçekçi bir temele de oturtmuştu (Πλουμιδης, 2020, s. 145). Venizelos'a göre Yunanistan'ın Antant Güçleri'nin yanında Büyük Savaş'ta yer alması Helenizm'in tam ve nihai ulusal restorasyonunu güvence altına alacak adil ve liberal bir amaca da hizmet edecekti (Πιπινέλης, 1964, s. 61-62). Bu noktada Üç Büyükler'in fikir birliği ile sunulan bu teklif Venizelos'un düşüncesini de net bir şekilde biçimlendirmişti. Venizelos açısından Grey'in vaatleri Yunanistan'ın jeopolitik olarak önemsendiğinin ve Yakın Doğu'nun bölgesel gücü haline geldiğinin kanıtı niteliğindedir. Bu düşüncesini de şu sözlerle ifade etmişti:

“...Yunanistan'ın çok kısa sürede yaptığı büyük atağın ne olduğunu şimdi daha net görebiliyorum. Kısa bir zaman öncesine kadar kimsenin dikkate almadığı küçük ve hor görülmuş Yunanistan şimdi Türkiye'nin kaderi ile ilgili karar almaya çalışan Büyük Güçlerin masasında eşit güç olarak yer alıyor” (Στεφάνου, 1982, s. 342)

Sir Edward Grey'in notasını 24 Ocak 1915 sabahı alan Venizelos, aynı gün öğleden sonra Krala gönderdiği gizli muhtırada, Yunanistan'ın hiç vakit kaybetmeden Antant Güçleri ile iş birliği içine girmesini önermişti. Venizelos'un Krala sunduğu 24 Ocak tarihli bu ilk muhtırada Yunanistan'ın Asya'ya yayılması ve denizaşırı büyük bir Yunanistan kurulması ile ilgili politikası ayrıntılı olarak açıklanmaktaydı (Pallis, 1995, s. 29). Venizelos, aynı muhtırada, Yunanistan'ın anlaşma gereği Sırbistan'a yardım etmesinden ve Yunanistan'ın Romanya, Bulgaristan'ın da Antant Güçleri ile iş birliği önerisinde bulunmasından bahsediyordu. Bulgaristan ile olan iş birliği teklifinin karşılığında ise II. Balkan Savaşı'nda Bulgaristan'dan aldıkları Kavala, Drama ve Serez'i iade etme önerisi vardı. Yunanistan, Antant Güçleri yanında Büyük Savaş'a dâhil olmasının karşılığında ise Anadolu topraklarından pay verilme garantisi istiyordu. Başbakan Venizelos Anadolu'da bekledikleri avantajları elde ettikleri takdirde Antant Güçleri'nin Yunanistan'dan talep ettiği her tür güvenceyi kendilerine verebileceklerini belirtmişti (Özsüer, 2018, s. 179). Oysa Venizelos'un “İzmir'e karşılık savaş” politikası, Kral Konstantin'in “ne savaş ne İzmir” politikası (Pallis, 1995, s. 25) karşısında Yunanistan'daki siyasi uzlaşmazlığı (ulusal bölünme) ileriki süreçte çok daha fazla derinleştiren bir dönemin de habercisi olacaktı.

Aslında Doğu Makedonya topraklarının Bulgaristan'a verilmesi fikri Venizelos'a ait bir düşünce değildi. 24 Ocak 1915 tarihinde Yunanistan'ın Britanya Büyükelçisi Sir

⁴ Yunan tarih yazımında Anadolu, “Küçük Asya” terimi ile karşılık bulmaktadır.

Francis Elliot, Venizelos ile yaptığı görüşmede Yunanistan'ın Büyük Savaş'a dâhil olması ve Sırbistan'a yardım etmesi halinde Antant Güçleri'nin Yunanistan'a Anadolu topraklarındaki en iyi sahil şeritlerini savaş tazminatı olarak vereceğinden bahsetmişti. Eğer Venizelos Kral Konstantin ile bu konuda bir uzlaşa sağlarsa Antant Hükümetleri, kendi aralarında yapacakları görüşmelerde, Yunanistan'ın Anadolu topraklarında istediği bölgeyi verme konusunda herhangi bir itirazda bulunmayacaktı (Özsüer, 2015, s. 37). Elliot'a göre bu anlaşmanın sağlam temelli olabilmesi için Bulgaristan'ın da Antant Güçleri'nin yanında yer alması gerekiyordu. Ya da Antant Güçleri'ne karşı "art niyetli" bir adım atmaması, hiç olmazsa tarafsız kalması bekleniyordu (Πλουμίδης, 2020, s. 147). Aslında Antant Güçleri, Bulgaristan'ı jeopolitik açıdan Yunanistan'dan çok daha önemli görmekteydi. Bulgaristan'ın, Antant Güçleri yanında yer alması için Yunanistan'ın Doğu Makedonya topraklarını (des concessions territoriales tres satisfaisantes en Macedoine) Bulgaristan'a bırakması teklif edilecekti. Yunanistan'a da kaybettiği yerlere karşılık, Anadolu'da kendi istediği topraklar verilecekti. Antant Güçleri hem Bulgaristan'ı hem de Yunanistan'ı kendi safına çekmek için her iki ülkeye önemseddiği toprakları verme sözünde bulunuyordu (Θεοδούλου, 2011, s. 144). Venizelos 24 Ocak 1915 tarihinde Krala gönderdiği muhtırada Antant'ın Yunanistan'a sunduğu öneriyi şu sözlerle ifade ediyordu: "*Biliyorum ki size önerdiklerim Yunanistan'ı çolak bırakacak ve canımızı acıtacak bir durum. Ancak bu operasyon, Türkiye'deki Yunanlılığın kurtuluşu ve Büyük Yunanistan'ın kuruluşu için de oldukça önemlidir*" (Θεοδούλου, 2011, s. 150). Venizelos, akabinde yazdığı 30 Ocak 1915 tarihli ikinci muhtırasında da benzer ifadeleri yinelemekteydi:

"Kavala'dan feragat etmek büyük bir sancı... Fakat bu fedakârlık karşısında alacaklarımızı düşündüğümüzde de gerekli olan bir adımdır. Çünkü bizim zaferimizle sonuçlanacak bu savaş bittiğinde, zaten Balkan Savaşları ile büyümüş Yunanistan'a, aynı büyüklükte ve zenginlikte bir Yunanistan daha katılacaktır." (Θεοδούλου, 2011, s. 152).

İzmir'in Yunanistan'a verilmesi ancak Kavala'nın Bulgaristan'a bırakılması ile mümkün olabilirdi. Bu görüş ise Balkan birliğini kurmak ve bölgeyi Osmanlı'dan soyutlamak amacıyla kurulan Balkan Komitesi'nin önerilerine dayanıyordu. Buxton kardeşler tarafından 1903 yılında kurulan komite, Bulgaristan'ı Antant Güçleri yanına çekebilmenin tek yolunu Bulgaristan'a Makedonya toprakları üzerinde çeşitli imtiyazlar sağlamakta görüyordu. Hazırlanan "Balkan Devletleri Hakkında Notlar" başlıklı metinde II. Balkan Savaş'ında Yunanistan'a geçen Kavala'nın Bulgaristan'a bırakılması isteniyor, bunun karşılığında ise Büyük Yunanistan'ın kurulmasına katkı sağlayacak Anadolu toprakları Yunanlara vaat ediliyordu (Özsüer, 2018, s. 179). Venizelos'un Krala gönderdiği her iki muhtırada ehemmiyetle üzerinde durduğu konu ve öneriler Yunanistan'ın ulusal menfaatlerinde önemli noktalardı. Çünkü Yunanistan'ın Bulgaristan'a vereceği Doğu Makedonya toprakları ile 2000 km² toprak, 30.000 Yunan nüfus kaybedecekti. Oysa Osmanlı Devleti parçalandığında, Antant Güçleri'nin söz verdiği Aydın vilayeti Yunanistan'a bırakılacak ve böylece Yunan Devleti 125.000 km² toprak, 800.000 Yunan nüfus kazanmış olacaktı (Μαυροκορδάτος, 2011, s. 202). Fakat Kavala'nın Bulgaristan'a bırakılma önerisi ne Kral Konstantin ne de

Merkez Güçler yanında yer alma sinyalleri veren Bulgaristan cephesinde ilgi görmemişti. Neticede Yunanistan, bu sonuç karşısında, Bulgaristan'a herhangi bir iş birliği teklifinde bulunmadığı gibi kendisine sunulan önerileri de fikirden öteye geçirememiştir.

1915 yılında İngiltere'nin Yunanistan'a yaptığı bu teklif aslında Venizelos'un Yunan iç siyasetindeki temel hedeflerinden birini oluşturmaktaydı. Her ne kadar Büyük Savaş öncesinde Venizelos'un siyasi ajandasında Yunanistan'ın milli emelleri ile Anadolu'da toprak genişletme fikri bütünlük arz etmese de⁵ 1912-1913 Balkan Savaşları akabinde Avrupa'da gelişen diplomatik konjonktür böyle bir planın uygulanmasındaki elverişli ortamı zaten hazırlamıştı. Zira Türkiye'nin 29 Ekim 1914 tarihinde İttifak Devletleri yanında savaşa girmesi, Antant Güçleri'nin galip gelmesi durumunda Osmanlı Devleti'nin kesin olarak son bulmasını gündeme getirecekti. Dahası Türkiye'nin Asya ve Avrupa topraklarının muhtemel taksimi 1914 sonunda Avrupa kulislerinde zaten konuşulmaya başlanmış; Venizelos da söz konusu bu paylaşımın Aralık 1914'de Roma'da haberdar olmuştu. Dolayısıyla Sir Edward Grey'in notası Venizelos'un İzmir konusundaki fikrinin tamamen kesinleşmesine yol açmış ve Anadolu politikasının başlangıç noktasını oluşturmuştu. Venizelos'a göre İyonya ve Aeolis'i içine alan Batı Anadolu'nun kıyı bölgeleri tarihi miras ile bütünleştirildiğinde Yunan medeniyetinin de beşiği sayılıyordu (Pallis, 1995, s. 29-30).

Venizelos, Grey'in 23 Ocak 1915 tarihli notasından sonra Anadolu coğrafyasının etnografik yapısını inceleme kararı almış ve o dönem Yunanistan Genelkurmay Başkanlığı'na vekâlet eden ve geçmişte bir dönem askeri ve siyasi bağlamda Anadolu üzerinde çalışmalar yürütmüş olan Albay Ioannis Metaksas'a konuyla ilgili müracaat etmişti. 1915 Ocak'ında Venizelos ve Metaksas arasında gerçekleştirilen birçok gizli görüşmede Yunanistan'a önerilen Anadolu'daki toprak tavizleri enine boyuna tartışılmıştı. Yetenekli bir kurmay subay olan Metaksas, Büyük Savaş'ın ne İtilaf Devletleri ne de İttifak Devletleri tarafından kazanılacağına ihtimal vermediğinden Yunanistan'ın tarafsız kalması gerektiğini düşünüyordu. Metaksas, İzmir ve İyonya isimlerinin çekiciliği ve tarihi geçmişin klasik anıları ile beslenen Yunan halkının bölgedeki hayaline karşı çıkmanın tepkiyle karşılanacağını bildiği halde Venizelos'un bu fikrine katılmadığını tereddütsüz açıklamıştı.⁶ Albay Metaksas'ın 27 ve 31 Ocak 1915 tarihli iki muhtırasında da belirttiği üzere, Anadolu'da herhangi bir toprak teklifinin Yunanistan tarafından kabulü, askeri ve politik yönde olumsuz sonuçlar yaratabilirdi. Üstelik Yunanistan'ın içinde bulunduğu şartlar gerek siyasi gerekse ekonomik açıdan böyle uzun ve pahalı bir savaşa girmeye uygun değildi. Öte yandan

⁵ Büyük Savaş başlamadan önce Venizelos'un Anadolu'da toprak genişletme politikasını benimsediğine dair net bilgiler bulunmamaktadır. Venizelos, bilhassa Makedonya'nın bazı bölgelerinin Bulgar topraklarına katılmasını Yunanistan'ın güvenliğini tehlikeye düşürecek bir adım olarak nitelendirmekteydi. Yine Türkiye'deki Rumların dağılık olması ile beraber kıyı şeridinde dahi büyük bir Rum çoğunluğunun bulunmayışı Yunanistan'ın Asya Türkiye'sinin herhangi bir bölgesindeki hak iddiasını geçersiz kılmaktaydı. Venizelos'a göre Anadolu'da kazanılacak toprak parçası Makedonya topraklarındaki kaybın yerini tutacak bir büyüme de sağlamayacaktı (Pallis, 1995, s. 28).

⁶ Albay Metaksas'ın İzmir konusunu ilgili zıt görüş beyan etmesi Yunanistan'da ve bilhassa İtilaf basınında Alman taraftarı olarak lanse edilmesine sebebiyet vermişti (Pallis, 1995, s. 29-30).

Yunanistan'ın Anadolu politikası uzun vadeli düşünüldüğünde Metaksas'a göre tedbirsiz bir adımdı. Bu düşüncesini ise ileri sürdüğü birkaç gerekçe ile şöyle özetlemekteydi:

Öncelikle Anadolu nüfusunun etnolojik dağılımında Rumlar, Müslüman nüfus ile kıyaslandığında oldukça azınlıktaydı. En geniş tahminle Anadolu'da on milyon nüfusun neredeyse iki milyonu Rumlardan müteşekkildi. Üstelik bu Rum nüfus tek bir bölgede toplanmamış dağınık küçük gruplar halinde, daha ziyade deniz kıyısında, öbekleşmişlerdi. Müslümanlar daha çok Orta Anadolu yaylasında bir arada olsalar bile kıyı kasabalarının çoğunda sayıca Rumlardan üstünlerdi. Rumların en kalabalık olduğu İzmir Sancağına bağlı Aydın Vilayetinde bile Rumlar, Türkler ile kıyaslandığında, yedide beş nüfusa sahiplerdi. Üstelik Venizelos'un Antant Güçleri'ne önermeyi düşündüğü bölgedeki (Antalya Körfezi'ndeki Finike Burnu'ndan Marmara'daki Artaki Yarımadası) Rum nüfus, Müslümanlara kıyasla çok daha düşük orandaydı. Anadolu'da yaşayan Müslüman nüfusun çoğu silah kullanabilen köylülerden oluşuyordu. Oysa büyük kısmı şehirli olan Rumlar ve Ermeniler askeri eğitimden yoksundu. Yunan ordusunun Anadolu'da herhangi bir bölgeyi ilhak etmesi uzun ve çetin bir sefere neden olacaktı. Yunanistan'ın geçici bir askeri üstünlük kazanıp İzmir ve hinterlandını işgal etmesi halinde bile Yunanistan'ın denizaşırı bir ülkeyi askeri ve mali bakımdan idare etmesi, hele ki sürekli Türk tehdidi düşünüldüğünde, hiç kolay değildi. Başka bir ifadeyle Yunanistan'ın İzmir'i elinde tutması Anadolu'da siyasi güçlüklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktı. Çünkü Anadolu'nun bir parçasını Türkiye'den ayırmak ve bu parçayı da yabancı bir devletin egemenliğine vermek, Anadolu'nun tek gövdeden oluşmuş bölünmez bir coğrafi birlik olduğu düşünüldüğünde, iki parçanın sürekli birleşmesi yönünde bir çabayı ortaya çıkaracak, bu durum da her tür etnolojik ve ekonomik karışıklığın çıkmasını kaçınılmaz kılacaktı (Pallis, 1995, s. 30-32).

Ancak Anadolu'da askeri bir harekâtın olasılığına yönelik yapılan tüm itirazlara ve ikileme rağmen, Küçük Asya Meselesi, 1915 yılında Yunan siyaset sahnesine iyiden iyiye yerleşmişti. O zamana kadar Yunanistan'da çok fazla bilinmeyen Küçük Asya konusu birdenbire Yunan siyasi hayatının önemli bir sorunu haline gelmiş ve kendisini ülkenin iki büyük siyasi fraksiyonu (Venizelist ve Kralcılar) arasındaki çekişmenin tam ortasına koymuştu (Μαυρογορδάτος, 1915). Kısaca Yunanistan'da Küçük Asya Meselesinin gelişimi, Megali İdea hedeflerine rağmen sorunsuz ilerlemiyordu. Bilhassa Antant Güçleri ile yapılan gizli müzakerelerin içeriğinin ve Küçük Asya'ya çıkarma planlarının imzasız makaleler yoluyla Yunan basınına sızdırılması⁷ yeni bir karışıklığı da beraberinde getirmişti. "Küçük Asya" ifadesi Yunan kamuoyunda toplumu fiilen iki zıt kutba bölen politik bir meseleye dönüşmüştü. Bir tarafta Yunanistan'ın Büyük Savaş'ta yer almasını Megali İdea'nın tamamlanması olarak görenler, diğer tarafta da yeterli askeri ve ekonomik güce sahip olmayan Yunanistan'ın böylesine zorlu bir

⁷ Metaksas'ın Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki sömürge hareketine yönelik muhalif makaleleri yazan kişi olduğu düşünülüyordu. Basında çıkan bu türden imzasız yazıların içerikleri ile Metaksas'ın öne sürdüğü tezler birbirleriyle benzer özellikler göstermekteydi. Dolayısıyla makaleleri basına sızdıran kişinin de Metaksas olduğu yönünde bir şüphe söz konusuydu (Πλουμίδης, 2020, s. 149).

askeri sefere girerek tüm ulusun geleceğini riske atacağını düşünenler arasında derin fikir ayrılıkları yaşanmaktaydı. Örneğin Kral yanlısı bir gazete olan ve Yunanistan'ın Anadolu seferine karşı muhalif makaleler yazan *Nea İmera Tergestis* gazetesi, 22 Şubat 1915 tarihli nüshasında, Yunanistan'da yaşanan bürokratik krizin nedenini Kraliyet ve Hükümet arasındaki algının zıt yönde ilerlemesine ve her iki tarafın birbirlerine karşı geliştirdikleri radikal muhalifliğe bağlamıştı (*Nέα Ημέρα Τεργέστης*, 22.02.1915, Αριθμός: 947, s. 7).

Yunanistan'ın Büyük Savaş'a girmesi koşuluyla Antant tarafından vaat edilen Batı Anadolu topraklarını elinde tutması ne askeri ne de ekonomik açıdan mümkün değildi. Şayet savaş iki ya da üç yıl daha uzarsa Yunanistan'ın bu yüke tek başına dayanması mümkün olmayacaktı (*Nέα Ημέρα Τεργέστης*, 04.03.1915, Αριθμός: 957, s. 9). Antant Güçleri savaştan galip çıksa bile Türkiye'yi parçalama noktasında başarılı olamayabilirdi. Bu durumda Türk nüfusun çoğunlukta olduğu Anadolu topraklarındaki Yunan ordusuna Antant güçlerinin destek vermesi de olanak dışıydı. Dört bir tarafı Türklerle çevrili olan Yunan ordusunun askeri gücünü muhafaza etmesi hem Makedonya topraklarını hem Anadolu topraklarını elinde tutmaya çalışan Yunanlara fazlasıyla zorluk çıkarabilirdi (*Nέα Ημέρα Τεργέστης*, 05.03.1915, Αριθμός: 958, s. 1). Nitekim Müttefikler de Anadolu'nun fiili işgalinde Yunanistan'a yeterli askeri desteği sağlama hususunda kesin bir taahhütte bulunmamıştı (Pallis, 1995, s. 33). Dolayısıyla Yunanistan ve Antant Güçleri arasında belli koşullar sağlanmadığı takdirde Anadolu seferi gerek Yunanistan'ın gerekse Anadolu Rumlarının mahvına sebep olabilirdi. Nitekim *Nea İmera Tergestis* gazetesinde çıkan bir başka makalede de benzer tereddütler şu sözlerle ifade edilmektedir:

"Aydın vilayetinin Yunan siyasetinde ilk kez zikredilmesi Antant'ın Yunanistan'a yaptığı tarafsızlığı bozma teklifine denk düşmektedir. Yunanistan'ın Anadolu'ya askeri çıkarma yapmasının bedeli olarak da savaşa girmesi beklenmektedir. Bu durum Yunanistan'ın genişlemesi anlamına gelse de aynı zamanda güç kaybetmesine de sebebiyet verecektir. Zira Yunanistan, Küçük Asya'da bir sömürge ordusu ve donanması bırakıp onların muhafazasını sağlamak zorunda kalacaktır. Dahası Yunanistan'ın Batı Anadolu'yu alarak yekpare bir devlet kurması da mümkün değildir. İki bölge arasında kalan deniz, devleti iki parçaya ayıracağı gibi Yunanistan'ın savunma gücünü de kötürüm bırakacak bir sonuç yaratacaktır..." (*Nέα Ημέρα Τεργέστης*, 22.02.1915, Αριθμός: 947, s. 7).

Gerek Metaksas'ın istatistiki, coğrafi ve diğer tüm teknik itirazları gerekse Anti-Venizelist basında yer alan karşıt görüşler Venizelos'un, Büyük Savaş'a dâhil olma koşuluyla Anadolu topraklarına sahip olma konusundaki fikrini değiştirmemişti. 24 Ocak'ta Kral'a gönderdiği muhtıradan da işaret ettiği üzere Balkan Savaşları'ndan sonra iki kat nüfus ve iki kat toprak kazanan Yunanistan, Müttefiklerin yanında yer alarak daha zengin ve daha büyük bir ülke konumuna ulaşabilecekti. Makedonya topraklarından sonra Anadolu'yu da içine alan bu coğrafi genişleme Büyük Yunanistan hayalini gerçeğe dönüştürebilecek en doğru adımdı.

Yunanistan'daki bu çift kutupluluk özellikle 1915-1917 yılları arasında Yunanistan'ı siyaseten ikiye bölen bir iç bloklaşma hareketiydi. Bu kutuplaşmanın en

zirve dönemi olan 1915-1916 yıllarında Ulusal Bölünme sadece Venizelist ve Anti-Venizelist gibi siyasi bir ayrımın dışı vurumu olmayıp aynı zamanda Büyük Savaş'a dâhil olup olmama noktasında da milli bir tercih meselesine dönüşmüştü. Dönemin Hükümet Başkanı Eleftherios Venizelos, Antant iş birliğine karşı Kral Konstantin'in "küçük ama saygın Yunanistan" fikrini ülkeyi ulusal yalnızlığa sürükleyen felaket olarak görmekteydi. Hükümet ve Saray arasında yaşanan bu radikal ayrım Başbakan Venizelos'un hükümetten iki kere istifa etmesiyle sonuçlanmış ve Yunan Meclisi 22 Eylül 1915 tarihinden 13 Haziran 1917 tarihine kadar Kral yanlısı bir hükümet tarafından yönetilmişti. Ancak 1917 yılında Antant Güçleri'nin tahttan indirdiği ve Kral Konstantin yerine İngilizlere yakınlığı ile bilinen oğlu Aleksander'ın tahta çıkması ülke yönetiminde Venizelos'u ve Venizelist siyaseti yeniden gündeme taşımıştı. Venizelos'un hükümeti kurar kurmaz ilk icraatı da seferberlik ilan ederek Büyük Savaş'a Yunanistan'ı da dâhil etmek olmuştu.

Paris Barış Konferansı ve Yeni Dünya Düzeninde Güç Dengeleri

1917 yılı Büyük Savaş'ın kaderini değiştiren bir kaç önemli hadisenin -örneğin Birleşik Amerika'nın ve Yunanistan'ın savaşa katılması- vuku bulduğu bir kırılma noktasıydı. Bunların başında hiç kuşkusuz sadece 1917 yılının değil aynı zamanda yeni zamanlar tarihinin en önemli gelişmesi sayılan Rusya'daki Bolşevik İhtilali gelmekteydi. Rusya'da Bolşeviklerin Şubat ve Ekim ihtilalleri Doğu Cephesinde ve Kafkas Cephesinde Rus kuvvetlerinin durumunu bir hayli sarsmıştı. Zaten on gün sonra Alman kuvvetleri tarafından Galiçya Ruslardan arındırılmış, Muş ve Bitlis de Türk kuvvetleri tarafından geri alınmıştı. Öte yandan 2 Nisan 1917'de Amerika'nın Almanya'ya savaş ilan ederek Büyük Savaş'a katılması Rusya'nın bıraktığı boşluğu doldurması ve hatta savaşın seyrini değiştirmesi açısından önemli bir gelişmeydi. 21 Mart 1918 tarihinde Batı cephesinde Fransa'nın başlattığı Büyük Meydan Muharebesi Almanlar aleyhine sonuçlanınca Merkez Güçler açısından ilk çözümler de başlamıştı. Antant Güçlerinin 15 Eylül 1918'de Makedonya'da Bulgarlara karşı başlattığı taarruz Bulgaristan başta olmak üzere Merkez Güçlerin de sonunu getirmişti. İngiliz, Fransız ve Sırp kuvvetleri 14 Eylül 1918'de Vardar bölgesinde Bulgarlara karşı genel bir taarruza geçmiş, sonunda da iyice çözülen Bulgaristan mütarekeyi kabul ederek 29 Eylül 1918'de savaştan çekilmek zorunda kalmıştı (Armaoğlu, 2014b, s. 133). Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi Türkiye ve Almanya arasında ulaşım zincirinin kesilmesine sebebiyet verdiği gibi İngiliz ve Fransızların da Trakya'da yedi tümenlik bir kuvvet kurup İstanbul ve Boğazlar üzerine hareket hazırlıklarını başlatmıştı. Filistin ve Irak cephelerindeki yenilgiler üzerine istifa eden Talat Paşa Hükümeti İttihat ve Terakki'nin on yıllık iktidarını da sona erdirmiş ve yerine Ahmet İzzet Paşa kabinesi kurulmuştu. İçte ve dışta yaşanan tüm gelişmeler neticesinde Osmanlı Hükümeti de mütareke istemiş ve 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesini imzalayarak savaştan çekilmişti.

Öte yandan hem ekonomik sıkıntılarla mücadele eden hem de Çek, Hırvat ve Sloven bağımsızlık hareketleriyle sarsılan Avusturya-Macaristan'da Macarlar ayrı bir devlet kurduklarını ilan edip Avusturya'dan bağımsızlıklarını almıştı. Bu şartlar altında İtalyanların taarruza geçmeleri üzerine Vittorio-Veneto'da Avusturya cephesi

yarılmış mütarekeden başka çare görmeyen İmparator Karl, 3 Kasım 1918’de İtalyanlar ile mütareke imzalamıştı. Böylece Avrupa’da Rusya’dan sonra ikinci çok uluslu imparatorluk da -Habsburg Hanedanı- çökmüştü. Almanya’da ise asker ve denizci ayaklanmaları ile birlikte işçi-asker konseyleri rejimi içten darbeleyip iç siyasette karışıklıklar yaratmıştı. Kayser Wilhelm’in tahttan çekilmesi sonucunda Cumhuriyet’in ilan edilmesi İkinci Reich’in tarihini de böylece kapatmış oluyordu. Yenilgiyi kabul eden Merkezi Devletlerden Almanya da 11 Kasım 1918’de silahlarını bırakarak Rethondes’de mütarekeyi imzalamıştı (Armaoğlu, 2014b, s. 133-135; Tanör, 2003, s. 25-26) 28 Temmuz 1914 tarihinde başlayan Avrupa merkezli küresel savaş -Büyük Savaş- 11 Kasım 1918 tarihinde Merkezi Devletlerin Antant karşısındaki mağlubiyetiyle sona ermişti.

1918 yılının on birinci ayının on birinci gününün on birinci saatinde Batı Cephesinde susan silahlar Türkiye ve Müttefiklerin Büyük Savaş’ı kaybettiklerini kesinleştirmişti. Harpten ilk çıkan Müttefik kanat bir an önce barış yapmak isteyen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu idi. 14 Eylül 1918 tarihinde İsviçre kanalıyla Amerika’ya barış imzalamak için başvuran Avusturya-Macaristan, Antant Güçleri’nin bu teklifi şüphe ile karşılamasından ötürü herhangi bir cevap alamamıştı. Lider durumunda olan Almanya, barış teklifinde bulunmak için daha elverişli bir zaman seçilmesini ve müttefiklerin de bir arada hareket etmesini istemekteydi. Müttefikleri ile birlikte hareket etmeyi kabul eden Bulgaristan ise harbe bir iki hafta daha dayanabilmiş ve 29 Eylül’de mütareke imzalayarak harpten çekilmişti. Bulgaristan’ın silahları bıraktığı gün, Almanya da “daha elverişli zaman” hesabını mecburen bir kenara bırakıp Avusturya-Macaristan ve Türkiye ile barış konusu hakkında yazışmalar yapmaya başlamıştı. Yapılan müzakereler sonunda üç müttefik devletin barış teklifi 5 Ekim’de Amerika Cumhurbaşkanı Wilson’a bildirilmiş ve Başkan Wilson da 8 Ocak 1918 tarihinde barış şartlarını on dört maddelik bir program halinde dünya kamuoyuna beyan etmişti. Barış isteyen üç devlet Wilson’un açıkladığı esaslar çerçevesinde müzakereye hazır olduklarını bildirmişlerdi (Selek, 2020, s. 61-62).

Yaralılar ve sakatlar dışında, sadece savaş meydanlarında bıraktığı ölümler ile insanlık tarihinin en yıpratıcı savaşı olan Büyük Savaş sona erdiğinde Almanya, Avusturya-Macaristan ve Rusya imparatorlukları yıkılmış⁸ ve eski sömürgelerini de rakiplerine kaptırmışlardı. Ortadoğu’da ve Avrupa’nın bazı yerlerinde geniş topraklara sahip olan Osmanlı Devleti de fiilen sona ermişti. Polonya, Litvanya, Estonya, Letonya gibi eski uluslar ise tarihin içinden yeniden doğmuş; Yugoslavya ve Çekoslovakya gibi yeni ülkeler de doğabilme savaşı içine girmişlerdi (Macmillan, 2004, s. 2). Dört yıllık savaş Avrupa’yı dünyaya tahakküm etme noktasına taşıyan üstün

⁸ Büyük Savaş sonrasında saltanat düzenleri yıkılıp cumhuriyetler kuruluyor ya da en azından taht değişikliği oluyordu. Örneğin Almanya’da İmparator II. Wilhelm, 9 Kasım 1918 tarihinde tahttan feragat etmiş ve Cumhuriyet kurulmuştu. Avusturya-Macaristan İmparatoru Karl da tahttan feragat etmiş ve yerine 13 Kasım 1918’de Avusturya, 16 Kasım 1918’de de Macaristan Cumhuriyetleri kurulmuştu. Dolayısıyla savaşın sonundan ancak birkaç ay önce tahta çıkan Osmanlı padişahı Vahdettin için de mevcut durum kaygı vericiydi. Nitekim savaşın sona ermesinden dört sene sonra da Vahdettin tahttan inecek, Osmanlı İmparatorluğu yıkılacak yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulacaktı (Akşin, 2017, s. 114-115).

özgüveni de yerle bir etmişti. Batı cephesini yaşayan Avrupalılar tüm uluslara uygarlığı yayma gibi bir misyondan artık söz edemiyordu. Dört yıl üç ay süren savaş sonrasında dünyada birçok hükümet yıkılmış, güçlü devletler zayıflamış, halklar yerle bir olmuş ve Avrupa temelinden sarsılmıştı (Macmillan, 2004, s. 2). Bu nedenle yenedünya düzenini tesis etmek ve Büyük Savaş'ın kaybedenleriyle antlaşmalar imzalamak için Paris'te barış görüşmelerinin başlatılmasına karar verilmişti.

Aslında İngiltere ve Amerika, adil bir barışı savaşçı ülkelerin başkentlerinden birinde başarmanın kolay olmayacağını düşünerek görüşmelerin de Paris'te yapılmasına başta sıcak bakmamışlardı. Fakat Fransa Başbakanı Clemenceau'nun ısrarcı tutumu karşısında barış konferansının Paris'te toplanılmasına karar verilmişti (Lloyd George, 1938, s. 147-148). Clemenceau ölümünden kısa bir süre önce Amerikalı bir gazeteciye verdiği röportajda da belirttiği üzere Fransa'ya yaptıklarından ötürü Almanya'ya nefret duyuyordu (Macmillan, 2004, s. 33). Dolayısıyla Fransa, eski hasmıyla, 1871 Versailles Antlaşmasının intikamını⁹ 1919 yılında yine aynı sarayda imzalanan yeni bir antlaşmayla almış oluyordu. Aslında Versailles, barış görüşmelerinde sürpriz bir yer değildi zira Kasım ayı ortalarından itibaren Yunanistan gibi Avrupa basınında çıkan yazılar konferansın Versailles de olabileme ihtimalinden zaten bahsetmişlerdi (Εθνος, 04.11.1918, Αριθμός: 1698, s. 1). Neticede Paris Barış Konferansı Büyük Savaş'ın kazananı ve kaybedenini Paris'te imzalanan antlaşmalarla belirleyecekti.

Büyük Savaş'ın sonucu barış antlaşmaları ile birlikte ele alındığında Avrupa diplomasisinin ve kuvvetler dengesinin temel unsurlarını teşkil eden üç büyük imparatorluğun, yani Rus Çarlığı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğunun, tarih içindeki ömürlerini tamamlamış olduğunu ve Avrupa'da bir boşluk meydana getirdiğini açıkça ortaya koymaktaydı. Dolayısıyla barışın sağlanabilmesi için kuvvetler dengesinin Avrupa'da tekrardan kurulması şarttı. Almanya ile imzalanan Versailles Antlaşması (28 Haziran 1919) Almanya'nın bütün deniz aşırı sömürgelerini ya Milletler Cemiyeti'nin kontrolüne ya da galip devletlerin mandası altına koymuştu. Belçika ve Fransa'dan daha önce alınan tüm topraklar da geri verilmişti (Yalçın, 2000, s. 110). Savaş sonrası düzende toprak paylaşımı üç galip devlet (İngiltere, Fransa ve İtalya) arasında gerçekleşecekti. Dolayısıyla ileriki süreçte

⁹ 17 Temmuz 1870 tarihinde başlayan Fransa-Prusya Savaşı'nda Fransa, Prusya karşısında yenilmiş ve Prusya orduları Paris'i kuşatmıştı. 18 Ocak 1871'de XIV. Louis'in meşhur Versailles Sarayı'nın Aynalı Salonunda görkemli bir törenle Alman İmparatorluğu kurulmuş ve 28 Ocak 1871 tarihinde Fransa, Almanya ile mütareke imzalamak zorunda kalmıştı. Versailles Antlaşması sonrasında Fransa, imzaladığı Frankfurt Barışı ile Alsace-Lorraine'i de Almanya'ya terk etmişti. Bu barış ile Alsace-Lorraine'i kaybetmesi, Fransa için bir "evlat acısı" olarak değerlendirilmişti. Fransa, bütün Avrupa'nın bakışları önünde acı bir hezimete uğramasına kolay kolay tahammül etmeyecekti. Öyle ki bu yenilgi Fransa'da birdenbire milliyetçilik akımının ortaya çıkmasına sebebiyet verecekti. 1871-1875 yılları arasında okul kitaplarından politik nutuklara kadar yazılan ve söylenenler sadece Fransız milliyetçiliğinin ve yeni bir milli şuurun canlandırılmasına yönelikti. Fransa bunu hiçbir zaman unutmayacak ve elli yıla yakın bir süre Alsace-Lorraine, Almanya ve Fransa arasındaki münasebetlerin odak noktası ve bu münasebetleri zehirleyen bir faktör olarak devam edecekti. Fransa, 1871'in intikamını, 1919'da Versailles Barış'ını, yenilmiş Almanya'ya Alman İmparatorluğu'nun ilan edildiği aynı yerde, Aynalı Salon'da, imza ettirerek alacaktı (Armaoğlu, 2014, s. 324-337).

rekabet ve çekişme de bu üç büyük devlet içinde yaşanacaktı. Balkanlar'da çözüm ise üç antlaşmayla sağlanmıştı. Müttefikler, Avusturya ile St. Germain Antlaşması'nı (10 Eylül 1919), Macaristan ile Trianon Antlaşması'nı (4 Haziran 1920) ve Bulgaristan ile Neuilly Antlaşması'nı (27 Kasım 1919) imzalamışlardı (Yalçın, 2000, s. 111). Her ne kadar Balkanlar'da çözüm, yenilgiye uğrayan devletlerin ricaları ve protestoları gölgesinde gerçekleşse de imzalanan antlaşmalar neticesinde Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan gibi nispeten küçük ölçekli devletler büyük miktarda toprak kazanımları elde etmişlerdi. Örneğin Yunanistan Bulgaristan'dan, Neuilly Antlaşması'nın bir sonucu olarak, Batı Trakya'nın tamamını almıştı (Anderson, 2010, s. 363). Balkan Savaşları'nın kayıplarını gidermek umuduyla 11 Kasım 1914 tarihinde Büyük Savaş'a İttifak Devletleri'nin yanında dâhil olan Osmanlı Devleti ile imzalanacak olan antlaşmanın esaslarının ise daha sonra belirlenmesine karar verilmişti.¹⁰

Sanayileşmiş ülkeler arasında dünyada iktisadi ve siyasi hâkimiyeti ele geçirme mücadelesi olan Büyük Savaş'ın Antant Güçleri lehine sonuçlanması, savaş sırasında yapılan gizli antlaşmaların uygulanmasını gündeme getirmişti. Diğer taraftan Büyük Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Müttefikler arasındaki bazı uzlaşmaların menfaat çatışmasına dönme eğilimi sezildiğinden bir an önce mağlup devletlere dikte ettirilecek barış taslağının da oluşturulmasına yönelik diplomatik görüşmeler başlatılmıştı (Ellis, 1928, s. 39). Avusturya-Macaristan, Alman ve Osmanlı İmparatorluklarının dağılmasıyla değişen güç dengesini Antant lehine çevirebilmek, barışın tesisini sağlamak ve yenedünya düzeninde Avrupa'nın sınırlarını tekrar çizmek amacıyla Müttefik (Allied), Daha Az Müttefik (Lesser Allied) ve Ortak (Associated) devlet gibi suni bir sınıflandırmaya tabi tutulan otuz iki devletin temsilcilerinin katıldığı Paris Barış Konferansı, 18 Ocak 1919'da, yani Alman İmparatorluğu'nun kuruluş yıldönümü gününde açıldı. Alman İmparatorluğu kurulduktan yaklaşık yarım asır sonra başlamış olan Paris Barış Konferansı'nın adı her ne kadar barış konferansı olsa da aslında bir manada paylaşım konferansıydı (Köse, 2014, s. 219). Galip Devletler, Paris Barış Konferansı'nda, Baltık'tan Basra Körfezi'ne kadar Avrupa ve Yakın Doğu haritasını yeniden çizmeyi üstlenmişlerdi. Konferansın öncüleri Fransa Başbakanı Georges Clemenceau, Amerika Başkanı Woodrow Wilson ve İngiltere Başbakanı David Lloyd George idi. Konferansta ele alınan öncelikli mesele Merkez Güçler tarafından ödenecek savaş onarım miktarı, bu miktarın nasıl ödeneceği ve Müttefikler arasında nasıl pay edileceği ile ilgili üç temel sorunun çözümüne yönelikti (Temperley, 1921, s. 2). Özellikle 1918 yılında ilan edilen on dört maddelik Wilson İlkeleri'ne ters düşmek istemeyen İngiltere ve Fransa, savaş tazminatı yerine savaş onarımı, sömürgecilik yerine manda ve himaye kavramlarını getirmişlerdi (Boztaş, 2014, s. 165). Bu bağlamda uluslararası barış, güven ve adalet tesis etme amacı güden ilkelerin temel prensibinde Bolşevik Devrimi'nden sonra ortaya çıkan ve Büyük Savaş sonrasında mağlup

¹⁰ Dörtler Konseyi, 30 Mayıs 1919 tarihinde, Osmanlı Devleti'ni Paris Barış Konferansı'na davet etmişti. 3 Haziran 1919'da Paris Barış Konferansı'na gidecek resmi heyet üyeleri belirlenmiş, Sadrazam Damat Ferit Paşa, eski Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa ve Şûra'yı Devlet Reisi Rıza Tevfik Bey, Osmanlı barış heyetinin esas delegeleri olarak görevlendirilmişti. Osmanlı Heyeti, 17 Haziran 1919 tarihinde öğleden sonra, Fransız Dışişleri Bakanlığı'nda Onlar Konseyi tarafından kabul edilmişti. Ancak Osmanlı Devleti, Sevr Barış Antlaşması'nı 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalamıştı (Budak, 2020, s. 455-461).

devletlerin paylaşılmasına ilişkin gizli anlaşmaların¹¹ önlenmesi bulunuyordu (Reisser, 2012, s. 9).

Adeta temyiz mahkemesine dönen Paris Barış Konferansı'nda Amerika, İngiltere, Fransa, Japonya ve İtalya'nın başbakan ve dışişleri bakanlarından meydana gelen Onlar Konseyi'nin¹² (Conseil Des Dix) iki etkin ismi olan Fransa Başbakanı Clemenceau ve İngiltere Başbakanı Lloyd George zengin insan kaynaklarına ve Akdeniz'de kuvvetli bir donanmaya sahip İtalya'nın İzmir bölgesine yerleşmesini şahsi çıkarlarına ters buluyordu. İzmir bölgesi, her ne kadar savaş döneminde tarafsızlığını koruyan İtalya'ya savaşa girme yükümlülüğünün cülusu olarak verilmiş bir taviz olsa da sonradan bu fikir kendi menfaatleri doğrultusunda hareket edebilecek uydu bir devlete bırakılması yönünde karar değiştirmişti. Dolayısıyla Batı Anadolu bölgesine yerleşecek güçsüz bir Yunanistan, hem İngiltere'nin sermayesinin hem de Ege'deki çıkarlarının jandarmalığını kolayca yapabilecek bir aday olarak düşünülmekteydi. Oysa İtalya, Trablusgarp Savaşı'nın devam ettiği sırada Rodos ve On İki Ada'yı işgal ederek zaten Anadolu'ya sınırı olan bir devlet haline gelmişti. Adalara yerleşmiş olmanın güveni ve avantajıyla İtalyanlar Büyük Savaş öncesinde siyasi, sosyal ve arkeolojik çalışmalar yürüterek Batı Anadolu'yu hedef coğrafya haline getirmişti (Çelebi, 2019, s. 132). Dolayısıyla İtalya'nın eski diplomasi yoluyla vaat edilen Batı Anadolu bölgesinden kolayca vazgeçme niyeti başından beri söz konusu değildi.

Paris Barış Konferansı'nda Yunanların Batı Anadolu'dan Toprak Talebi ve Propaganda Çalışmaları

Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos, Büyük Savaş'ın galip devletlerinden biri olarak 7 Aralık 1918 tarihinde¹³ Paris Barış Konferansı'na katılmak için dönemin Dışişleri Bakanı Nikolaos Politis ile birlikte, öğlen saat ikide, Atina'dan yola çıkmış (Εθνος, 24.11.1918, Αριθμός: 1718, s. 2) ve 12 Aralık Perşembe günü Paris'e varmıştı (Εθνος, 01.12.1918, Αριθμός: 1925, s. 2). İngilizlerin kaldığı yere yakın olan Hotel

¹¹ Bolşevik hükümeti 1917'de iktidarı ele alır almaz halkına barış yapacağını vaat etmiş ve Dışişleri Komiseri Trotsky, Müttefik elçilerine verdiği notalarda tüm cephelerde mütareke yapılmasını talep etmişti. 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk'da imzalanan barış antlaşması Merkezi Devletler tarafından büyük başarı ve kazanç kabul edilmişti. Öte yandan Bolşevik hükümetinin planları alt üst eden en önemli icraatı Çarlık hükümetinin tüm gizli anlaşmalarını açıklamasıydı. Zira gizli anlaşmaları ortaya çıkarmasının yegâne amacı gerek Rus halkına gerekse Avrupa işçi sınıfına savaşın bir emperyalizm oyunu olduğunu anlatıp savaş karşıtlığını oluşturmaktı (Armaoğlu, 2014b, s. 132).

¹² Büyük Savaşın galip devletleri dünyanın savaş sonrası yeni haritasını çizmek için Paris'te bir araya gelmişti. 32 ülkenin katıldığı toplantıda ağırlık ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya'da idi. Bu beş ülkenin devlet başkanları ile dışişleri bakanlarının oluşturduğu Onlar Konseyi'nin (Yüksek Kurul) amacı barış konferansında alınan kararların uygulanmasına yönelikti. Japonya dışındaki devletlerin başkanlarının katılımıyla gerçekleşen Dörtler Konseyi, sonrasında büyük meselelerin çözümünde söz sahibi olan tarafı oluşturacaktı (Toynbee, 2007, s. 83).

¹³ 1923 yılına kadar Jülyen takviminin kullanıldığı Yunanistan'da bu tarihten itibaren Gregoryen (Miladi) takvimi resmi olarak kabul edilmiştir. İki takvim arasında 13 günlük fark olduğundan belgelerin orijinal tarihleri 13 gün geriden gelmektedir. Makalede belgelerin orijinal nüshaları asıllarına sadık kalınarak değiştirilmemiş ve Jülyen takvim temel alınarak belirtilmiştir. Belgenin orijinalliği korunmuş, belgeye müdahale edilmemiştir. Ancak makale içinde yer alan tarihler, on üç günlük süre eklenecek Miladi takvime göre hesaplanmıştır.

Mercedes'in üç katına yerleşen Venizelos ve beraberindeki Yunan heyeti hiç vakit kaybetmeksizin Yunan talepleriyle ilgili görüşmelere ve kampanyalara başlamıştı. Paris Barış Konferansı'nda sadece kendi özel sorunlarıyla ilgili oturumlara katılabilecek olan Yunanistan, bilhassa konferansta alınacak kararların ulusal çıkarlarına uygun olması için Onlar Konseyi delegasyonlarını etkileme stratejisi izlemişti. Üstelik Paris'te Osmanlı Devleti'nin masada direkt yer almaması Yunan delegasyonunun toprak talepleri konusunda sadece İtalya'yı karşısına çıkarabilecekti (Dilek, 2013, s. 33). Bu noktada Yunan basını tarafından da sıkça vurgulanan "İzmir'in ana vatan Yunanistan'a enosis talebi" (Εθνος, 24.11.1918, Αριθμός: 1718, s. 2) Yunan propagandasının öncelikli hedeflerinden birini oluşturmaktaydı. Zaten Yunan heyetinin kaldığı otele on dakikalık yürüme mesafesinde olan Yunan Enformasyon Bürosu (Bureau d'Information Hellénique) bu türden propaganda çalışmalarının da yürütüleceği merkez seçilmişti (Dalby, 2014, s. 97). Ancak Yunanistan'ın Batı kamuoyundaki en büyük kozu ve propagandası Venizelos'un devlet adamı olarak sahip olduğu ünüydü.¹⁴ Lloyd George ve hatta Başbakan Wilson bile Venizelos'un Perikles'ten sonra Yunanistan'ın yetiştirdiği en büyük devlet adamı olduğunu düşünüyordu (Macmillan, 2004, s. 348). İngiliz diplomat Harold Nicolson bile yere göğe sığdıramadığı Venizelos'u diplomatik kabiliyetinden dolayı zeki bir kişi olarak tanımlamıştı (Nicolson, 1933, s. 136).

Venizelos, Paris Barış Konferansı başlamadan önce büyük ölçüde ekonomik ve askeri içerikli Yunan talepleri ile ilgili yoğun mücadele için, Ekim ve Kasım aylarının önemli bölümlerini Londra'da geçirmiş ve bilhassa Yunan propagandasını yürütmek amacıyla İngiliz devlet adamları, gazeteciler ve Yunan davasına destek veren kişilerle yakın temaslarda bulunmuştu. Örneğin Venizelos, 15 Ekim 1918 tarihinde Lloyd

¹⁴ Aslında bu propagandanın kaynağını Büyük Savaş öncesinde İngiltere'de önemli sayıda Helen yanlısı kuruluşun faaliyetleri oluşturmaktaydı. Bir Yunanperver olan Lord Byron'dan beri İngiliz kamuoyunda Antik Yunanlar ile Çağdaş Yunanlar arasında bir bağlantı olduğuna inanılıyor ve bu inanış diğer Avrupa ülkelerinde de geçerliliğini koruyordu. Hatta Lord Byron'dan bile önce İngilizler medeniyetin beşiği ve şairlerin ilham kaynağı olarak Yunanistan'a özel bir sempati ve minnet duyuyorlardı. Antik Yunanlara duyulan bu sempati nedeniyle Batılı halklar bağımsızlık savaşı gördükleri 1821 Mora İsyanına maddi-manevi destek vermişlerdi. Yüzden fazla İngiliz, isyana gönüllü katılmış ve Yunanlar lehine faaliyetlerde bulunmuşlardı. Özellikle Filhelen ruhuyla 1913 yılında Londra'da kurulan Anglo-Helen Birliği, Büyük Savaş sırasında Venizelist yanlısı propaganda çabalarında önemli bir rol üstlenmişti. Birliğin kurucusu, King's College London'ın müdürü Ronald M. Burrows idi. Burrows, "Doğu Avrupa halklarının kendi kaderini tayin etmesi" hususunda Yunanlar lehine etkin propagandalar yapıyordu. Anglo-Helen Birliği de Helen yanlısı propagandanın güç merkezi haline gelmişti. Yunanistan'ın Avrupa'daki imajını değiştirmek için onu kişiselleştirmek gerektiğine inanan Burrows ve diğer İngiliz Yunanperverler, hem antik Yunanistan'ı hem de modern Yunanistan'ı simgeleyen, İngiliz halkına sunulmaya uygun, bir kahraman bulmuşlardı. Bu kişi Girit isyanından itibaren Batılı entelektüellerin ilgisini çekmiş olan Giritli avukat Eleftherios Venizelos'tan başkası değildi. Bilhassa 1913 yılında Londra Konferansı'na katılımı ona iyi bir itibar kazandırmış ve İngilizlerle güçlü bağlantılar kurma fırsatı sağlamıştı. Kişiliği ve diplomatik yetenekleri daha o zamandan hem İngiliz devlet adamları hem de diğer Balkan siyasetçileri ve diplomatları tarafından fark edilmişti. Burrows da Venizelos'a olan saygısını Ocak 1913'te Manchester University Magazine'de yayınlanan "Helenlerin Şarkısı Giritli Venizelos'a" adlı 42 musralık şiiriyle göstermişti. Şarkının sonunda Burrows, Venizelos'u Perikles'e benzetmişti: "Savaşta büyük, barışta büyük, sen ikinci Perikles'in!" (Markovich, 2018, s. 127-129).

George ile gerçekleştirdiği gayri resmi görüşmede İzmir konusunu açmadan, İstanbul ve Boğazların uluslararası hale getirilmesi ve Anadolu'daki Rumların Büyük Güçler tarafından korunması gerekliliği üzerine konuşmuştu. Ayrıca Venizelos Ekim 1914'te Müttefiklerin onayıyla Yunan ordusunun işgal ettiği Kuzey Epir'in bir kısmının da Yunanistan'a bırakılması gerektiğinin altını çizmişti (Petsalis-Diomidis, 1978, s. 71-72). Nitekim İngiltere, Fransa ve Amerika, İtalyan muhalefetine rağmen, İzmir konusunda İtalya yerine Yunanistan'ı desteklemekteydi (Psomiades, 1968, s. 27-28). Venizelos, Londra'da Türkiye ile yapılacak antlaşma hakkında Lloyd George'a uzun bir muhtıra verdikten sonra, Ekim sonunda, Versailles'daki Trianon Palace Otelinde ateşkes koşullarını görüşmek için Paris'e dönmüştü. Paris'te bulunduğu sürede, ülkesinin dış politikasında propagandanın tüm gücünden faydalanmıştı. İkna edici bir kişi olarak, İngilizleri kendi safına çekmiş, Fransızları etkilemiş, Amerikalılara güven vermiş, İtalyanları ise hemen hemen nötrale etmişti. Paris'te kaldığı süre boyunca yoğun mesaiyle çalışmış, memorandumlar hazırlamış ve etkili kişilerle görüşmelerde bulunmuştu (Macmillan, 2004, s. 341).

Venizelos Paris Barış Konferansı'nda ulusal menfaatlere yönelik isteklerini kabul ettirmede avantajlı olduğuna inanıyordu (Έθνος, 24.11.1918, Αφιθμός: 1718, s. 2). Özellikle Avrupa'da faaliyet gösteren lobiler Yunanistan'ın uluslararası siyasetinde belirleyiciliği olan en etkin destek kurumlarıydı.¹⁵ Yakın Doğulu diğer komşularına kıyasla Avrupa ile çok daha yakın temasta bulunan Yunanistan, bilhassa Batılı eğitim kurumlarına sahip olması ve Batılı ülkelerle ticaret yapması sayesinde Avrupa ile arasında güçlü bağlar kurmuştu. Hem Batı Avrupa'nın hem de Amerika Birleşik Devletleri'nin Londra, Paris, Viyana, Manchester, Liverpool, Marsilya, Trieste, New York, Chicago ve San Francisco gibi ticari ve sosyal başkentlerinde güçlü Yunan kolonileri de faaliyetlerini etkin bir şekilde sürdürmekteydi. Dolayısıyla Yunanistan anakarasının dışında yaşayan nüfuzlu ve zengin Yunan diasporası seslerini Avrupa'daki muhtelif sınıflara mensup birçok kişiye ama bilhassa Avrupa basınına duyurmakta hiç zorluk çekmiyordu. Bu güçlü lobiler Venizelos'un kamuoyu oluşturma çabasında en etkili gücüydü (Toynbee, 2007, s. 32) ve bu sayede Yunan isteklerini son noktasına kadar götürme olanağı bulmuştu.

Her ne kadar İngilizlerin kararlaştırılmış net bir Anadolu politikası olmasa da Lloyd George ve Lord Curzon'un Türklere haz etmeyen tavrı Yunanlara karşı bir sempati geliştirmenin dışında Doğu Sorunu konusunda Anadolu'da izlenecek politikayı da az çok belirliyordu. Lloyd George Yunan çıkarlarını ve iddialarını her noktada desteklemekteydi. Hatta Yunanistan'ın Türkiye'nin gerçek varisi olduğuna da inanıyordu (Μαζαράκης Αιμίλιος, 1988, s. 246). Lord Curzon'a göre "yaklaşık beş

¹⁵ Yunanistan, tüm Konferans boyunca, Avrupa'da etkin olan ve Türk düşmanlığı üzerine kurulu Yunanperver duygulardan da yararlanıyordu. Nitekim Batı'daki Türk karşıtlığına yönelik görüşler kamuoyunun da geniş bir bölümünün düşüncelerini yansıtıyordu. Örneğin konferansın ilk günlerinde İskoçya Birleşik Hür Kilisesi tarafından Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'a gönderilen bir mektupta Türklerin İstanbul ve Avrupa'dan çıkarılmasının barışın temel şartı olduğu yazılmıştı. Yine Ayasofya'yı Kurtarma Komitesi gibi organize propaganda grupları sürekli kampanyalar düzenleyerek bu yöndeki baskıyı artırmaya çalışıyordu. Söz konusu komite "Ayasofya'yı kurtarmak" adlı bir broşürün yayınlanmasına da destek sağlamıştı (Goldstein, 1989, s. 343).

asırdır Avrupa’da entrika ve yozlaşma kaynağı olan Türkler”, her türlü baskı ve kötü yönetim siyasetinden ötürü Asya’ya sürülmeliydi. İstanbul ve Boğazların muhafazasını alacak otorite de Büyük Britanya olmalıydı. İngilizlerin unutamadıkları Çanakkale deniz harekâtında aldıkları yenilgi (Sürmeli, 2015, s. 131-146) yüzünden Boğazlar açık tutulmalı, İstanbul “Doğu dünyasının uluslararası şehri” haline dönüştürülmeli ve mümkünse Amerikan başkanlığında bir Komisyon ile Milletler Cemiyeti gözetiminde uluslararası bir statüye kavuşturulmalıydı (Nicolson, 1934, s. 76-77).

Diğer taraftan ev sahibi ülkenin temsilcisi olarak konferansa başkanlık eden Clemenceau’nun Venizelos ile ilişkileri pek rahat değildi.¹⁶ Ancak Fransız hükümetine destek sağlamak için Ukrayna’ya gönderilen iki Yunan Tümeninden dolayı Venizelos ile aralarında sadece bir çalışma bağı kurulmuştu. Clemenceau, Yunanistan ile ilgili meseleleri, Almanya, Ren Havzası, savaş tazminatı, Suriye gibi konular düşünüldüğünde, yüzeysel buluyordu. Konferansın bilinmeyen ögesi ise Amerikalılardı. Fakat Başkan Wilson’un Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan ulusların kendi kaderini tayin etme noktasında Yunanistan’a destek vereceği de biliniyordu (Llewellyn Smith, 2002, s. 101-103). Başkan Wilson ile görüşen Venizelos, bu toplantı sırasında Yunanistan’ın ortaya koyacağı taleplerinden bahsetmiş, Wilson da bu taslağı yazılı bir metne dönüştürerek Amerikan delegasyonundaki Balkan uzmanlarına sunması yönünde Venizelos’u teşvik etmişti (Dalby, 2014, s. 101). Nitekim 25 Ekim 1918 tarihinde Venizelos, hükümet başkan yardımcısı Emmanuil Repoulis’e gönderdiği mektupta da Başkan Wilson ile görüşmesinin içeriği hakkında şu bilgileri vermişti:

“Başkan Wilson ile görüştüğümde ulusal taleplerimiz ile ilgili benden bir sunum yapmamı istedi. Kendisine bunun bir hayli zaman alacağını ifade ettim. Danışmanlarıyla konu hakkında istişare etme noktasında uzlaştık. Taleplerimiz sırf geri çevrilmesin diye günlerce bu konuda mesai yaptım ve sonrasında ulusal isteklerimizi dile getirdim. Tüm dikkatimizi İzmir konusuna odaklamamız gerekmektedir. Eğer Yunan ordusu İzmir’e çıkarma yaparsa bölgedeki Rumların, İtalyanlar ve Türkler ile herhangi bir olay yaşamaması gerekmektedir. Bölgedeki Rumlar onları özgürleştireceğimiz ve anakara Yunanistan ile birleştireceğimiz konusunda hiçbir şüpheye düşmemelidir. İnanıyorum ki onlar da verdiğimiz direktifler doğrultusunda hareket edecektir. Konferansta sunulmak üzere bir memorandum hazırladım. Söz konusu memorandumda ulusal taleplerimizi gerekçelendirdim ve bu taleplerin neden kabul edilmesi gerekliliğine dair bilgi verdim. Bu memorandumu Başkan Wilson ve Milletler Cemiyeti’nin diğer temsilcilerine de gönderip haklarımızla ilgili bilgilendirme yapacağım” (Αγγελομάτης, 2008, s. 15-16).

¹⁶ Yunanistan, Fransa ile ilişkileri konusunda çeşitli zorluklarla ve olumsuz önyargılarla mücadele etmek zorunda kalmıştı. 1916 yılında Atina’da Fransızlar ve Yunanlar arasında kısa süreli bir silahlı çatışma gerçekleşmiş ve bu çatışmada bazı Fransız askerleri hayatını kaybetmişti. Clemenceau’nun şüphe götürmez Yunanperverliğine rağmen kendisi bile Atina Muharebesi olarak adlandırılan bu sıcak çatışmada Yunanlar tarafından öldürülen Fransız denizcileri hiçbir zaman unutmamıştı (Özsüer, 2015, s. 57-62).

30 Aralık 1918 tarihinde Venizelos Yunan taleplerinin gövdesini oluşturacak olan *Paris Barış Kongresi'nden Önce Yunanistan (La grece devant le Congres de Paris)* başlıklı resmi bir dosya hazırlamıştı. Söz konusu dosyada Yunanların yaşadığı yerlerdeki nüfusu gösteren bir rapor da eklenmişti. Onlar Konseyi'ne sunulan bu raporda Yunan Krallığı dışındaki Arnavutluk, Kuzey Epir, Bulgaristan, Mısır, Afrika, Amerika, Rusya, Trakya, İstanbul vilayeti ve çevresi, Anadolu (Küçük Asya), On iki Ada ve Kıbrıs'ta %45 oranında Yunan nüfusun yaşadığı iddia edilmekteydi (Μαζαράκης Αιτωάν, 1988, s. 247-248). Aslında Venizelos, Kasım 1918'den beri Aleksandros Mazarakis ile Yunan iddialarını kanıtlamaya yönelik yoğun bir mesai harcamıştı. Kuzey Epir, Trakya ve Anadolu için istatistiki veri toplamış, bazı ihtilafli vilayetlerin Yunanlaştırılmasına çabalamış, Yunan taleplerine göre nüfusun etnolojik dağılımını gösteren harita ve planlar çizdirmişti. Dolayısıyla tüm bu ön çalışmaların bir sonucu olarak hazırlanan *Paris Barış Kongresi'nden Önce Yunanistan* adlı memorandum coğrafi konfigürasyonu oluşturmak ve sınırları belirlemek gayesiyle formüle edilmiş nihai metindi.

Memorandumda Venizelos'un iddialarının temel dayanağını etnolojik üstünlük oluşturmaktaydı. Tarihsel, coğrafi, ekonomik ve stratejik argümanlar ikincil ve yardımcı delillerdi. Venizelos, Yunan iddialarının dayandığı tüm istatistiklerin ağırlıklı olarak Türk kaynaklarından alınmasına da önem veriyordu çünkü elde edilen verilere böylelikle kimse itiraz edemezdi. Söz konusu memorandumun başında Yunan iddialarının özünü teşkil eden bazı çarpıcı rakamlar kaydedilmişti. Nitekim bu veriler müttefiklerin beyannameleri ve ilkelerini de destekler nitelikteydi. Memorandumda Yunan ulusunun coğrafi dağılımı istatistiki verilere göre şu şekilde belirlenmişti: Yunan Krallık topraklarında ikamet eden Yunanların toplamı 4.300.000 idi. 151.000'i Kuzey Epir ve Arnavutluk'ta, 731.000'i Trakya ve İstanbul bölgesinde, 43.000'i Bulgaristan'da, 1.694.000'i Anadolu'da (Küçük Asya), 102.000'i On İki Ada'da, 235.000'i Kıbrıs'ta ve yaklaşık 1.000.000 diaspora da farklı bölgelerde (150.000 Mısır ve Afrika'da, 450.000'i Kuzey ve Güney Amerika'da, 400.000'i Güney Rusya'da) yaşıyordu. Memorandumda gösterilen istatistiki bilgilere göre toplam 8.256.000 Yunan'dan sadece %55'i Yunan Krallığı sınırları içinde ikamet ederken, Helenizm'in %45'i Yunan Krallığı dışındaki topraklarda varlık gösteriyordu. Venizelos'a göre bu sayısal bulgular Müttefiklerin Doğu Sorunu hakkında ifade ettikleri beyanlarından bile çok daha güçlü bir argümana sahipti (Βενιζέλος, 1979, s. 1). Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ın Osmanlı topraklarıyla ilgili bu türden talepleri Venizelos tarafından hazırlanan memorandumda detaylı bir şekilde belirtilmişti (Ελεύθερος Τύπος, 06.01.1919, Αριθμός: 722, s. 2). Kuzey Epir, Trakya, Adalar ve Küçük Asya (Anadolu) şeklinde sınıflandırdığı yazılı metinde bilhassa Büyük Güçlere taleplerini kabul ettirmek amacıyla abartılı rakamlardan oluşan sayısal veriler ve çeşitli haritalar da kullanmıştı. Örneğin Venizelos'un sunduğu bilgilere göre Anadolu'da yaşayan toplam Rum nüfusu 1.694.000 idi. Bu nüfusun 1.383.333'ünü Batı Anadolu'daki Rumlar oluşturuyordu. Venizelos, Batı Anadolu'daki istatistiki bilgileri desteklemesi için bölgede varlık gösteren 565 kilise, 652 okul ve bu okullarda eğitim gören 91.548 öğrenciden de bahsetmişti (Venizelos, 1919, s. 20-21). Venizelos'un Paris Barış Konferansı'nda talep ettiği bölgeler Yunan basınında da geniş yer almış ve Büyük

Yunanistan hayalinde etkin bir propaganda malzemesi olarak kullanılmıştı (Ελευθέρος Τύπος, 27.01.1919, Αριθμός: 743, s. 1-2) .

Venizelos, Yunanistan adına, Paris Barış Konferansı'nda sunulmak üzere hazırladığı memorandumda abartılı istatistiklerle temellendirdiği ürkütücü talepler öne sürmüştü. Kendi içinde bile ihtiyatsız olan bu taleplerde Marmara'nın güney sahillerindeki bir koridor ile Karadeniz ve Çatalca hattına kadar Batı ve Doğu Trakya'nın tamamının, ayrıca Batı Anadolu'da Denizli sancağı haricinde tüm Aydın vilayetinin -İzmir bu vilayetin merkeziydi- Yunanistan'a devredilmesini istiyordu. Taleplerden ilki sadece Türkiye ile diğer Avrupa ülkeleri arasına değil bir de Bulgaristan ile Ege Denizi arasına Yunan kontrolünde kesintisiz bir toprak şeridi girmesi anlamını taşıyordu. İkinci talebin anlamıysa, Türkiye'nin en zengin vilayetini ve Anadolu'nun en büyük limanını almak ve hatırı sayılır oranda bir Türk nüfusunu Yunan idaresi altına vermek demektir (Özsüer, 2018, s. 181). Böylece aralarına giren yeni ihtilaf tohumlarıyla iki millet yüz yüze de gelmiş olacaktı. Eğer Yunanistan Aydın vilayetini ele geçirirse buradaki mahalli Rumlar avantajlı hale geçecek olsa bile, iç kesimlerde dağınık bir şekilde ve Türk yönetimi idaresi altında kalan bölgelerde yaşayan daha geniş bir Rum grubu için çok daha büyük tehlike doğuracaktı (Toynbee, 2007, s. 80-83). Kısaca Lord Curzon'a göre Anadolu'yu bölmek feci neticeler doğuracak tehlikeli bir hamleydi. Ancak Venizelos'un tezine göre Ege Bölgesi'nin bir parçası olarak Ege havzası, iklim ve coğrafi bakımdan Anadolu'dan ayrıydı. Küçük Asya'nın İstanbul meridyeninin batısındaki kıyıları hem coğrafi hem de iklimsel olarak tamamen Ege karakterindeydi (Nicolson, 1934, s. 95). Üstelik bölgedeki Rum nüfus düşünüldüğünde Batı Anadolu'nun koşulsuz Yunanistan'a bırakılması gerekiyordu. Böylece Yunanlar için "Helenizm ocağı"¹⁷ addedilen bölge tarihsel bağlamda düşünüldüğünde eski mirasçılara iade edilmiş olacaktı (Llewellyn Smith, 2002, s. 111).

Öte yandan Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'a en fazla destek veren İngiltere savaşı sonrası yapılacak antlaşmaların planlanmasına yönelik Mart 1918'de Dışişlerine bağlı bir büro kurmuştu. Büyük Savaş'ın sona ermesinden hemen sonra, Ekim 1918'de, yeniden organize olan Siyasi İstihbarat Bölümü'nün (Political Intelligence Department) asli görevi siyasi istihbarat toplamak ve bunları koordine etmektir. Aynı zamanda büroda birçok farklı bölgenin uzmanları da görev alıyordu. Örneğin Güneydoğu Avrupa şubesine Belgrad'da bakanlık görevinde bulunmuş olan Sir Ralph Paget getirilmişti. Balkanlar konusunda kendisine yardımcı olması için Yunan sempatzı Allen Leeper ve Harold Nicolson görevlendirilmişti. Osmanlı Devleti ile ilgili sorunlarla ilgilenen Orta Doğu bölümüne ise 1913-1914 yılları arasında Türkiye büyükelçisi olan Sir Louis Mallet başkanlık ediyordu. Mallet'in en önemli yardımcısı da Arnold Toynbee idi. İngiltere'nin Yunanistan politikasını da Leeper, Nicolson ve Toynbee şekillendirecekti. Yunanistan müzakerelerine dâhil olan bir diğer isim Sir Eyre Crowe idi. Dönemin önde gelen İngiliz diplomatlarından biri sayılan Crowe, Paris'teki İngiliz heyetine hâkim olan dinamolardan sadece biriydi. Paris Barış

¹⁷ Venizelos'un Helenizm Ocağı olarak tanımladığı alan Adriyatik'ten Karadeniz'e kadar uzanan ve Akdeniz'i de içine alan geniş bir bölgeden oluşuyordu (Llewellyn Smith, 2002, s. 111).

Konferansı'nda İngiliz delegasyonunun çekirdeğini oluşturan bu kadro Yunanistan konusunda gerekli materyallerin hazırlanması ilgili çalışmalara başlamıştı (Goldstein, 1989, s. 340-341).

Tüm bu abartılı taleplerine rağmen Venizelos'un Paris Barış Konferansı'nda en büyük dayanağı İngiltere idi. Lloyd George'un Venizelos'a verdiği destek Konferansta yer alan diğer kişilerle kıyaslandığında oldukça fazlaydı. Bu ayrıcalığın altında yatan iki gerekçeden biri İngiltere'nin siyasi çıkarları, diğeri ise Antik Yunan hayranlığı ile yoğrulan Yunanperverlik ruhuydu. İlk defa 1912 yılında görüşen iki lider bu tarihten beri birbirleriyle sıkı ilişkiler geliştirmişti. Lloyd George'un gözünde Venizelos büyük adamdı fakat Venizelos'un gözünde de Lloyd George müthiş kapasitesi olan yetenekli bir politikacıydı (Macmillan, 2004, s. 348). Öte yandan Lloyd George iktidara gelirken Vasil Zaharof gibi bir Yunan sermayedarı tarafından desteklenmişti.¹⁸ Yunan Başkonsolosu Sir John Stavridis de İngiltere'ye yardımda en önde gelen isimlerden biriydi (Sonyel, 2011, s. 119). Siyaseten bakıldığında da İngilizlerin Doğu Akdeniz politikasında Yunanistan çok yararlı bir müttefikti. Oysa başta Lloyd George ve İngiliz devlet adamları Doğu Akdeniz'in güvenliği konusunda Osmanlı Devleti ile iş birliği içine girmiş olsalar da -neticede bölgede güçlü bir Fransa varlığı İngiliz gemileri için her zaman bir tehdit unsuruydu- Büyük Savaş sonrasında Osmanlı'nın yıkılması bölgedeki güç dengesinde büyük bir boşluk yaratmıştı. İngilizler kendi parasını kullanarak Doğu Akdeniz'de masraf yapmayı tercih etmiyordu. Çünkü bu durum uzun vadeli düşünüldüğünde İngiliz ekonomisi açısından çok pahalı bir girişimdi. Dolayısıyla Yunanistan'ın güçlendirilerek bölgedeki boşluğun doldurulması en akıllıca çözüm görülüyordu.

Venizelos'un da altını çizdiği üzere, Yunanistan, İngiliz donanmasına limanlar ve havaalanları vererek Hindistan'a ulaşmanın yeni bir yolunu sağlayabilirdi (Macmillan, 2004, s. 348). Üstelik İngiliz Hükümeti Türkiye'nin nihai barış şartlarına uymasını sağlamak amacıyla Doğu'da daimi bir askeri birlik de bulunduramazdı. Bu noktada Yunanistan gereken askeri birliği İngilizlere kolayca temin edebilirdi. Neticede Yunanistan, labirent gibi iç içe geçmiş durumdaki ada ve yarımadalarıyla bir deniz gücüydü. Elde etmek istediği Anadolu toprakları ise deniz aşırı topraklardı. Eğer Yunanistan'ın kara gücüyle Türkiye tahakküm altına alınabilirse, İngiltere de Yunanistan'a deniz gücüyle destek sağlayabilirdi. Böylece İngiliz Hükümeti kendi parasını ve askeri gücünü harcamadan Yakınoğu ve Ortadoğu'daki savaş hedeflerine rahatlıkla ulaşabilirdi. (Toynbee, 2007, s. 86). Özetle gerek Yunanistan gerekse İngiltere kendi çıkarlarını müttefiklik kılıfına sokarak yepyeni bir güç birliği oluşturmuştu.

Paris Barış Konferansı süresince Yunan yerleşimiyle ilgili en önemli raporlar Leeper, Nicholson ve Toynbee tarafından hazırlanmıştı. Her üç uzman hazırladıkları raporlarda self-determinasyon ilkesinin Güneydoğu Avrupa'da kalıcı bir barış için en iyi olasılık olduğunun altını çizmekteydi. Bu çözüm aynı zamanda İngiliz çıkarları

¹⁸ Ünlü bir silah tüccarı olan Zaharof (1849-1936) İngiltere, Fransa ve Yunanistan'daki siyasetçilerle dostluk ilişkileri kurmuştu. Özellikle İzmir'in Yunanistan tarafından işgaline destek veren bir isimdi. Bunun altında yatan neden ise mücadele için hem Türklerin hem de Yunanların silahlanmasıydı. Böylece Zaharof, her iki tarafa da silah satabilme planları içindeydi (Dalby, 2014, s. 118).

açısından değerlendirildiğinde de en avantajlı ve tercih edilen sonucu ortaya koyuyordu. Raporda Yunanistan'ın İzmir merkez olacak şekilde Batı Anadolu'dan toprak olarak genişlemesini, Gökçeada, Bozcaada, Limni ve Semadirek dâhil tüm Ege Adalarını alması öneriliyordu. Yine aynı raporda İngiltere'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a bırakması ve Vyosa Nehri'ne kadar Kuzey Epir'in Yunanistan tarafından ilhak edilmesi gerektiği yazılıyordu. Toynbee raporda sunulan önerileri kısmen onaylamıştı ancak daha önce hazırladığı raporunda da belirttiği üzere, Yunanistan'a Anadolu topraklarından herhangi bir parçanın verilmesinin etnografik, ekonomik ve stratejik zorluklar oluşturabileceğini de düşünüyordu. Toynbee, Yunanistan'ın Avrupa'daki iddialarının çoğunu desteklese de Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki taleplerine izin verilmesinin de çok sayıda sorunun fitilini ateşleyeceği endişesindeydi (Goldstein, 1989, s. 342).

Yunanistan'ın Batı Anadolu topraklarındaki talepleri, Müttefik Devletlerden ayrı olarak İtalya'nın sömürgeci istekleriyle de doğrudan doğruya çatışıyordu. İtalya'nın ulusal gururuna dayanan ve milliyetçi baskılarla ayakta tutulan Anadolu politikasının temelinde fazla gelen insan gücüne iş alanı açmak, kömür ve buğday elde etmek amacıyla yabancı topraklara ihtiyaç duymak gibi sosyoekonomik gerekçeler bulunuyordu. Anadolu'nun iklimi, verimli toprakları sayesinde İtalyan halkı, sömürgecilik sayesinde çok şey kazanacaktı. Özetle İtalya için Anadolu, Büyük Savaş öncesindeki Afrika'nın yerini almıştı (Llewellyn Smith, 2002, s. 104-106). İtalyan'ın Anadolu topraklarına yönelik istekleri Büyük Savaş sırasında yapılmış Skyes-Picot ve Saint Jean de Maurienne gibi iki gizli antlaşmaya dayanıyordu. Oysa İtalya'nın, bilhassa İtalyan milliyetçilerinin, Antalya yöresini bir çıkar alanı olarak görmesi savaştan da öncesine ait bir düşünceydi. Bu nedenle İtalya 1912'den sonra Anadolu'daki ticari girişimlerini bir hayli arttırmıştı. İtalya'nın Müttefik Devletler yanında savaşa girmesinden önce yapılan pazarlık, Türkiye'nin yenik duruma düşmesi halinde, İtalya'ya da Anadolu toprakları üzerindeki taleplerini ileri sürme fırsatı verecekti. Neticede Nisan 1915 tarihli Londra Antlaşmasıyla Türkiye'nin parçalanması halinde Antalya vilayeti civarındaki yöreden İtalya'ya toprak verilmesi kararlaştırılmıştı. 8 Ağustos 1917'de imzalanan Saint Jean de Maurienne antlaşmasıyla (Çelebi, 2019, s. 132) İtalya Anadolu'da yalnızca Konya'yı değil aynı zamanda İzmir'i de içeren bölgeyi de almış oluyordu (Armaoğlu, 2014b, s. 129).

İtalya ve Yunanistan arasındaki çatışmada Venizelos bir anlaşma yolu bulma tarafında olsa da İzmir konusunda hiçbir taviz vermek niyetinde değildi. İtalyanlar da Yunanlar ile uzlaşma noktasında isteksiz değildi. Fakat Batı Anadolu dışında özellikle On İki Ada ve Arnavutluk konusunda Yunanistan ile net fikir ayrılıkları bulunuyordu. Büyük Savaş sırasında Arnavutluk'un büyük bölümünü işgal eden İtalya, Yunanistan ile yaptığı görüşmelerde İtalya'nın tüm Arnavutluk kıyısını, iç kesimlerin de yaklaşık yarısını alması karşılığında, Yunanistan'ın Korçe çevresindeki toprakları, On İki Ada'yı ve Anadolu'da da İzmir çevresini almasını önermişti. Ancak her ikisi de Arnavutluk ve On İki Ada konusunda pazarlık etmeye hazır olsa bile hiçbiri Anadolu'yu bırakmaya niyetli değildi (Macmillan, 2004, s. 350). Her iki ülkenin İzmir'den vazgeçmeyeceği netleşince İtalyanlar ile Yunanlar arasındaki ilişkiler iyice gerildi. İtalya'nın Anadolu

üzerindeki hedeflerini başta İngilizler hoşgörüsüyle karşılamıştı. Öyle ki Nisan 1917'de Arthur Balfour tarafından İtalyan elçisine yazılan mektupta uzun süreden beri Türklerin boş bıraktığı topraklarda İtalya'nın uygarlığı yeniden kurmak için büyük pay üstlendiği yazıyordu (Llewellyn Smith, 2002, s. 107-107). Nitekim Lloyd George da İtalya'nın Güney Anadolu'yu sömürge haline getirmelerine ilke olarak karşı değildi. Ama Yunanistan ve İtalya gibi iki rakip ulus İzmir'i aynı anda da elde edemezdi. Bu noktada Venizelos konferans koridorlarında kurduğu yakın temaslardan dolayı İtalya karşısında gücü elinde bulunduran tarafı temsil ediyordu.

Venizelos, Paris Barış Konferansı'nın başlamasından yaklaşık bir ay sonra, 3 ve 4 Şubat'ta, *Paris Barış Kongresinden Önce Yunanistan* adlı resmi kitapçığa dayandırdığı tüm isteklerini anlatmak ve haklı göstermek amacıyla Onlar Konseyi'nin önüne çıkıp başarılı bir sunum gerçekleştirmişti. Yunan basınında büyük yankı uyandıran bu haberde Venizelos'un Dışişleri Bakanı Politis ile birlikte sabah saat 10.00'da Yunan meseleleriyle ilgilenen Konsey üyelerinin huzuruna çıktığını ve yüksek tuttuğu isteklerinde tüm Ege Adalarını ve altı yıldan beri İtalyan işgali altında olan On İki Ada'yı talep ettiğini yazıyordu. Konsey toplantısında Amerika Başkanı Wilson, İngiltere Başbakanı Lloyd George, Fransa Başbakanı Clemenceau, İtalya Başbakanı Orlando, Dışişleri Bakanları ve son olarak Japonya'nın iki temsilcisi hazır bulunmuştu. Toplantının başkanlığını üstlenen Clemenceau'nun Yunanistan Başbakanına sözü bırakması üzerine Venizelos, Yunanistan'ın toprak iddiaları ve Yunanistan'ın savaşa katkısı hakkında iki saatten fazla konuşma yapmıştı. Venizelos tüm konuşma süresince elinde tuttuğu harita ile talep ettiği toprakların konferans üyeleri tarafından takip edilmesini de sağlamıştı. Venizelos, tarihsel ve etnolojik nedenlere dayandırdığı Yunan iddialarını çeşitli istatistikler ve gözlemlerle Konsey üyelerine açıklamıştı (Ελευθερος Τύπος, 23.01.1919, Αριθμός: 739, s. 1). Venizelos aynı zamanda 200.000 nüfuslu ve çoğunluğu Arnavutça konuşan Kuzey Epir'i de kültürel ve tarihsel gerekçelerden ötürü istiyordu.¹⁹ Venizelos'un talepleri arasında Bulgaristan sınırlarında kalan Batı Trakya ve Yunan istatistiklerinde bile Türklerin çoğunlukta olduğu açıkça görülen Doğu Trakya da vardı. Venizelos, İngilizleri gücendirmemek adına Kıbrıs ve İstanbul konusuna oldukça temkinli yaklaşmıştı. Özellikle Ada'nın bir gün Yunanistan'a bırakılacağını düşünen Venizelos daha yolun başındayken İngilizlerle ters düşmekten çekiniyordu. Dolayısıyla Onlar Konseyi önünde Kıbrıs konusuna hiç değinmemişti. Venizelos'un, Karadeniz Rumları ile ilgili farklı bir görüşü vardı. Karadeniz Rumlarının Pontus olarak tanımladığı Doğu Karadeniz topraklarını bir Yunan Cumhuriyeti'ne dönüştürme fikrini kabul etmemiş, Rum nüfusun yoğun olduğu Trabzon vilayetinin de Ermenistan ile birleştirilmesini çözüm olarak önermişti. Batı Anadolu'daki toprak iddialarını da Wilson prensiplerinin on ikinci maddesine

¹⁹ Kuzey Epir'in çoğunluğu Arnavutça konuşan nüfusuna rağmen Venizelos, bu bölgenin Yunanistan'a bırakılmasını talep etmişti. Venizelos'un Onlar Konseyi önünde savunduğu fikre göre ulusal bilinci en iyi ölçen şey dil değil etnisiteydi. Nitekim Yunanistan'ın önde gelen birçok bürokratinin evinde bile Yunanca değil Arnavutça konuşulmaktaydı. Hatta Venizelos'a göre Lloyd George'un kendisi bile çocuklarıyla muhtemelen Galler dilini konuşuyordu. Dahası Arnavut okullarıyla kıyaslandığında Yunan okullarına daha fazla kayıt yapılmaktaydı. Dolayısıyla dilin Arnavutça olması kültürel bağlamda Yunan hegemonyasının önüne geçmiş sayılmazdı (Dalby, 2014, s. 109).

dayandırarak bir zemin oluşturmuştu. Venizelos'un Batı Anadolu'dan kasti İzmir ve Bursa vilayetleri ile Çanakkale ve İzmit sancaklarıydı. Venizelos, kendi ifadesine göre, 1.013.195 Rum'un yaşadığı Batı Anadolu'nun tamamını istemiyordu. Talep ettiği yerler Balıkesir, Edremit ve Ayvalık'tan geçerek İzmir'den gelen tren yolunun Marmara'ya açılan ucundaki Bandırma'yı da içine almak üzere Bursa vilayetinin bir kısmı, Balıkesir sancağı ve tamamına yakını Türk olan Denizli sancağı hariç, Aydın vilayeti idi. Venizelos, Batı Anadolu'da Rumların çoğunlukta olduğunu iddia ederek İzmir ve Aydın vilayetinin önemli bölümünü içine alan bölgenin self determinasyon hakkıyla Yunanistan'a bağlanmasını önermişti. Venizelos'un istatistiklerine göre bölgede 818.221 Rum, 1.017.398 Türk, 80.000 Musevi ve yabancı, 23.500 Ermeni ve 2000 Bulgar yaşamaktaydı (Kitsikis, 1963, s. 32-33). Venizelos'un Onlar Konseyi önünde iki gün süren konuşması sonrasında Wilson, Clemenceau, Lloyd George, ve Orlando Yunanistan'ın toprak iddialarını incelenmek üzere dört ülkenin sekiz temsilcisinden oluşan bir komite oluşturulmasına karar vermişti. Bu komite, sorunların en adil şekilde nasıl çözümleneceğini belirleyecekti. (Ελεύθερος Τύπος, 24.01.1919, Αριθμός: 740, s. 1). Komite, 11 Mart'ta, Başbakan Venizelos tarafından sunulan Yunan toprak iddialarına ilişkin incelemeyi tamamlamıştı. Yunan basınında çıkan haberlere göre şimdiye kadar var olan genel görüntü, Yunan ulusal çıkarları açısından oldukça tatmin ediciydi. Örneğin Patris (Vatan) gazetesine göre Komite, İzmir konusunda Yunanistan'ın toprak iddialarını Yunanların lehine değerlendirmişti. Amerika, gizli olduğu için Londra Anlaşmasını tanımadığını beyan etmiş; Fransa ve İngiltere ise Londra Antlaşmasını tanıdıklarını, ancak İzmir'in İtalya'ya verildiği bir sonraki antlaşmayı -Saint Jean de Maurienne- tanımadıklarını beyan etmişlerdi. Bu nedenle İngiltere ve Fransa, Yunanistan'ın İzmir vilayetine yerleşmesini onaylıyordu. Amerika'nın da bu karara herhangi bir itirazı yoktu fakat İtalya'nın İzmir'e karşılık başka talepleri olacaktı. (Πατρις, 28.02.1919, Αριθμός: 8937, s. 1).

Paris Barış Konferansı'nda Batı Anadolu'daki Yunan Talepleri Karşısındaki Muhalefet

1919, Dünya tarihinde olduğu kadar Yunanistan tarihinde de önemli bir seneydi. 1919 yılı Yunan cüretinin arttığı bir yıldır. Bu aynı zamanda 1909 ihtilaliyle siyasi iktidarı ele geçirdikten sonra Eleftherios Venizelos'un liderliğinde Avrupa burjuvazileri örneğine uyarak şansını denemekte olan Yunan burjuvazisinin de cüretkârlığıydı. Yunanistan Antant safında harbe girerek kazanılan zaferden azami ölçüde faydalanmaya çalışmak istiyordu. Çökmekte olan Osmanlı Devleti'ne karşı Ege'yi bir "Yunan Denizi" haline getirmek amacındaydı. "İki kıtaya uzanan ve beş denize açılan Yunanistan'ı gerçekleştirmek; bir ayağı Asya'da bir ayağı Avrupa'da olacak "Büyük Yunanistan'ı" (Megali İdea) yeniden yaratmak çabasındaydı (Kitsikis, 1963, s. 21). Neticede tüm bu çabalar sonucunda 4 Şubat 1919 tarihinde gerçekleşen toplantıda Onlar Konseyi, Yunan taleplerini inceleme kararı almış ve 5 Şubat'ta "Yunan İşleri Komisyonu" tarafından bu tetkikler başlatılmıştı. Diğer taraftan dört ülke temsilcisi Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki toprak talepleriyle ilgili pürüzleri gidermede çeşitli engellere takılmıştı. Özellikle Yunanistan ile İtalya'nın toprak

taleplerinin çakışması Batı Anadolu'nun paylaşılması hususunda konferansta çözülmesi zor sorunların başında geliyordu.

Venizelos'un Paris Barış Konferansı'nda yaptığı sunumlardan sonra Yunanların Batı Anadolu'daki toprak iddialarını müzakere etmek üzere oluşturulan komitede İngiltere adına Eyre Crowe, Robert Borden ve teknik danışman olarak Harold Nicolson, Fransa adına M. Jules Cambon ve M. Gout, İtalya adına M. de Martino ve Amiral Castoldi, Amerika adına Dr. W. L. Westerman ve Dr. C. Day bulunmaktaydı. Komitenin 12 Şubat ile 21 Mart arasında yaptığı toplantılarda İngilizler ve Fransızların kararları aynıydı. Amerikalılar da alınan bu kararlara çoğunlukla karşı gelmiyorlardı. Toplantılarda sürekli sorun çıkaran taraf İtalyanlardı. Çünkü İtalyanlar ve Yunanların toprak talepleri birbirleriyle uyum göstermemektedir (Demirhan, 2019, s. 1526). Fransa ve İngiltere, Yunanistan'ın Batı Anadolu'da büyük bir bölgeye sahip olması konusunda uzlaşmışlardı. Ancak Amerika, Venizelos'un Anadolu topraklarındaki taleplerine, karşı bir tavır sergilemekteydi. Çünkü Amerikalı uzmanlar tarafından hazırlanan raporda İzmir'in Yunanistan'a ilhaki için siyasi, ticari ya da stratejik hiçbir haklı gerekçe bulunmamıştı. Amerikan delegeler Venizelos'un konferansta sunduğu istatistikî bilgilerin doğru olmadığını iddia etmekteydi. Ellerindeki istatistikî veriler İzmir dışında diğer sancaklarda Yunanların azınlıkta olduklarını göstermekteydi ve İzmir bölgesinin iç bölgelerden ayrılmasını da mali sebeplerden ötürü doğru bulmuyorlardı.²⁰ Neticede İzmir, Anadolu ürünlerinin doğal çıkış yoluydu ve Yunanistan'a bırakılması halinde iç bölgelerin ekonomisi zarar görebilirdi.²¹

Öte yandan Amerikalı delegeler Batı Anadolu'daki Rumların artık Osmanlı boyunduruğu altında yaşayamayacağını fakat bunların da mutlaka Yunanistan'a bağlanmasına gerek olmadığını düşünüyordu (Kitsikis, 1963, s. 52). Amerikalı delegelerin Yunan taleplerine karşı çıkması²² neticesinde Venizelos, hazırladığı memorandumunu 12 Mart'ta komisyona sunarak taleplerini yeniden dile getirmişti. Hazırlanan memoranduma göre tüm Ege Adaları, On İki Ada ve Meis, coğrafi ve ekonomik bağlamda Anadolu'nun devamı niteliğinde görülerek söz konusu adaların Batı Anadolu'daki Yunan nüfusuna eklenmesi talep edilmişti (Diomidis, 1978, s. 175-178). Venizelos Hükümet Başkan yardımcısı Repoulis'e gönderdiği 4 Nisan 1919 tarihli mektubunda komisyon üyelerinin önünde üç buçuk saat sunduğu memorandumun Başkan Wilson, Clemenceau ve Lloyd George tarafından büyük ilgiyle karşılandığını yazmıştı. Hatta Orlando bile İtalya ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların dostluk

²⁰ Amerikalı uzmanlar Yunanistan'ın Batı Anadolu konusunda verdiği istatistikî verilere karşı kendi rakamlarını çıkartmışlardı. Amerikan delegesi Westermann, komisyon tutanaklarında Rum çoğunluğunun İzmir sancağında olduğunu, ancak Yunanistan'ın istediği toprakların tamamında %32 Rum nüfusun %63 ise Türk nüfusun yaşadığına dair verilerden söz etmekteydi. (Kitsikis, 1963, s. 52).

²¹ Venizelos bu noktada batı kıyısında bir açık liman kuracağı sözünü vererek söz konusu itirazı bir nebze yatıştırmıştı. (Llewellyn Smith, 2002, s. 110).

²² Amerikalı delege Westermann, 1921 tarihinde Amerika'ya döndüğünde Batılıların büyük çoğunluğunun, Amerikan misyonerlerinin, Amerikan tütün şirketlerinin, Freshfield ve Withall gibi büyük İngiliz ticaret müesseselerinin İzmir'in Yunanistan'a verilmesine karşı olduğunu söylemişti. Buna rağmen daha sonra yapılan uzlaşma neticesinde Yunanlar İzmir'e asker çıkarmıştı (Kitsikis, 1963, s. 52).

çerçevesinde çözüleceğine inandığını belirtmişti. Tüm bu olumlu göstergeler Yunanistan'ın ulusal hakları ile ilgili bütün taleplerinin Konferansta geri çevrilmeyeceği yönünde umutları daha da arttırmıştı. Venizelos, mektubunun sonunda İzmir, Ayvalık, Kıbrıs, On İki Ada ve Kuzey Epir'in de bir bölümünün Yunanistan'a bırakılacağını umduğunu belirtmişti (Αγγελομάτης, 2008, s. 18-19).

Diğer taraftan İngiliz askeri uzmanları da Batı Anadolu'daki Yunan iddialarına karşı çıkmışlardı. Örneğin Toynbee tarafından hazırlanan raporda İzmir bölgesinin ne ekonomik ne de coğrafi açıdan Anadolu'dan koparılamayacağı ve Venizelos'un öne sürdüğü nüfus bilgilerinin de şüpheli olduğu belirtilmişti (Diomidis, 1978, s. 178). Nicolson da Venizelos'un verdiği istatistiki verileri abartılı bulduğunu ifade etmişti. Dolayısıyla Yunanların Batı Anadolu'daki taleplerinin onaylanması bilhassa İngiliz askeri personel ve Türkiye'de görev yapan İngiliz temsilciler tarafından kesinlikle hayata geçirilmemesi gereken bir karar olarak görülüyordu. Zaten Yunanların İzmir'i tek başına yönetebilecek ne askeri ne de ekonomik gücü yoktu (Demirhan, 2019, s. 1527). 1918 yılından beri Yunanistan'ın İzmir üzerindeki iddialarına karşı olan Lord Curzon, 25 Mart 1919'da Balfour'a yazdığı mektubunda iskambil oyununa benzettiği Anadolu meselesinin daha ilk vuruşta parçalanarak yere saçılacağı endişesini taşıdığını yazmıştı (Dalby, 2014, s. 116). İngiliz ve Fransız delegasyonu kendi aralarında yaptıkları konferansta meseleyi tüm detaylarıyla tartışmış fakat hem İngiltere hem de Fransa İzmir'in ilhakının İtalya yerine Yunanistan'ın yapmasını daha mantıklı bulmuştu. Üstelik Venizelos Amerika'dan da Yunanların Anadolu taleplerinin kabul edileceğine dair güvence almıştı. Lord Curzon, Amerikalıların İzmir ve Aydın vilayetini isteyen Yunanlara şiddetle muhalefet etmelerine rağmen sonradan fikir değiştirmelerini Venizelos'un diplomatik kabiliyetiyle açıklıyordu.²³ Bu fikir değişikliğinin arkasındaki nedenlerden biri Venizelos'un Batı Anadolu ile ilgili olarak Başkan Wilson'a yazdığı mektupla da bağlantılıydı. Hayranlık uyandıran bir üslupla kaleme alınan mektupta Venizelos Wilson'un konuşmalarına defalarca atıfta bulunmuştu.²⁴ Öte yandan Osmanlı toprakları içinde yaşayan Rumlar da Avrupa kamuoyunda etkin bir Yunan propagandası yürütme çabasındaydı. Örneğin Osmanlı Mebusan Meclisi'nde milletvekilliği yapmış Ch. Vamvakas adlı bir Rum, Başkan Wilson'a yazdığı mektupta Küçük Asya'da yaşayan Hristiyan nüfusun can güvenliğinin tehdit altında olduğunu belirtmişti. 12 Mayıs tarihli Patris gazetesinde tam metni yayınlanan bu mektup "Türk tiranlığı" altında ezildiğini iddia eden Hristiyan nüfusun bir anlamda yardım çağrısı olarak gönderilmişti. (Πατρις, 29.04.1919, Αριθμός: 8995, s. 4).

²³ Lord Curzon, Yunanların Selanik şehri kapılarının beş mil ötesinde bile asayişini devam ettirebilme kabiliyetlerinin olmadığına inanıyordu. Dolayısıyla Yunanlara tüm Aydın vilayetinin asayişini sağlamak görevinin verilmesi acizlikti. Üstelik Avrupa'dan atılan Türkler, üstüne bir de Asya'daki vilayetlerinin nefret ettikleri yabancılar tarafından paylaşılmasına asla göz yummazdı. Böylesi bir karar Anadolu'yu kasaphaneye çevirmekten başka bir şey değildi (Jaeschke, 2011, s. 62).

²⁴ Venizelos, Wilson'u kendi tarafına çekmek için çok uğraşmıştı. Öyle ki, "Konferansta sizin kadar hürmet ettiğim başka biri yoktur" sözleriyle hitap ettiği Wilson'un Trakya konusunda Bulgaristan'a değil Yunanistan'a destek vermesini sağlamaya çalışmıştı (Kitsikis, 1963, s. 49).

Paris Barış Konferansı'nda İtalya ve Yunanistan Arasında Yaşanan Gerilim

Büyük Savaş esnasında İzmir'i arka arkaya Yunanistan'a (12 Nisan 1915) ve İtalya'ya (19 Nisan 1917) vaat eden Müttefikler (Jaeschke, 1968, s. 567), konferansta üvey evlat muamelesi yaptıkları İtalya'ya²⁵ Rusya'nın yeni rejim dolayısıyla muvafakat göstermediği St. Jean de Maurienne Anlaşmasının artık geçerli olmadığını bildirmişti (Jaeschke, 1968, s. 567). Ancak İtalya ve Müttefikler arasında anlaşmazlığın uç noktasını İzmir dışında Adriyatik'teki Fiume (Rijeka) konusu çıkarmıştı. Adriyatik'in doğu kıyılarında büyük bir Slav devleti oluşturulması fikrine hiçbir zaman sıcak bakmayan İtalyan Hükümeti Büyük Savaş sonrasında kurulan Yugoslav devletini ve bu ülkenin Sırp, Hırvat ve Slovenleri temsil etmesini kabul etmemişti. Güney Slav Birliği, en azından kuzeydoğuda İtalya'ya olası en stratejik sınırı sağlayarak, sakınılması gereken bir tehlikeydi. Dolayısıyla İtalya, Paris Barış Konferansı'nda, İtalyan şehri olduğunu iddia ettiği Fiume limanını da istiyordu. Oysa Başkan Wilson İtalya'nın Adriyatik'teki taleplerine sıcak bakmıyordu (Anderson, 2010, s. 364-365). Wilson'a göre İtalya'nın savaş sonrası iddiaları ne etnik ne de stratejik prensiplere uygundu. İtalyanların Adriyatik toprakları ile ilgili taleplerini açgözlülük olarak nitelendiriyordu (Demirhan, 2019, s. 1530).

İzmir'in Yunanistan tarafından işgaline onay verileceğinin anlaşılması ve İtalyanların Adriyatik kıyılarına yönelik taleplerinin önemli bir kısmının sürüncemede bırakılması tüm müzakereleri sonuçsuz bırakmıştı (Bozkurt, 2021, s. 35). Konferansta İzmir konusunda İngiltere'yi, Fiume mevzusunda da Amerika'yı karşısına alan İtalya, müttefiklerinden bağımsız bir Türkiye politikası izlemeye karar vermişti (Çelebi, 1993, s. 395). İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour'un İtalya Dışişleri Bakanı Sonnino'ya beyan ettiği kararı şiddetle protesto eden İtalyan heyeti, 24 Nisan 1919'da konferansı terk etmiş ve Antalya'da asayişsizliğin vuku bulduğu bahanesiyle "güvenlik ve halkın talebi" (Çelebi, 1998, s. 163) gerekçesini de öne sürerek 28 Mart 1919'da bölgeyi kendi mesuliyetleri altında hareket ederek işgal etmişti. Böylece İtalya Anadolu topraklarına Yunanistan'dan önce girmiş oluyordu.²⁶ Paris'te tepkiyle karşılanan Antalya'nın İtalyanlar tarafından işgali Türk cephesinde de protestolara neden olmuştu. Antalya halkı şehirlerinin işgalini Antant Devletleri hükümetlerine telgraflar göndererek ihtar etmişti (Çelebi, 1993, s. 399).

Antalya'nın işgalinde Müttefiklerin tepkisine aldırmayan İtalya, İzmir'e doğru kuzeybatı istikametinde sahil boyunca uzanan yerleşim merkezlerini tek tek işgal etmeye başlamıştı. İtalyanların bu girişimi Yunan tarafında tedirginlik yaratmış ve 13 Nisan 1919 tarihinde Yunanistan'ın İstanbul Yüksek Komiseri tarafından Yunanistan

²⁵ Müttefiklerin İtalyan heyetine eşit muamelede bulunmadığına dair kanıyı bir İngiliz diplomat da şu sözlerle onaylıyordu: "İtalyanlar her taraftan kendilerine saldırıldığını ve herkesin onları eleştirdiğini düşünüyordu. İtalyanlara göre hiç kimse gerçek tartışmalara onları dâhil etmiyordu" (Macmillan, 2004, s. 284).

²⁶ Mondros Mütarekesi'nden sonra İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttüğü faaliyetlerin temelinde işgallere zemin hazırlayacak bir politika bulunmaktaydı. Özellikle İtalyanlar gizli anlaşmalarla kendisine vaat edilen bölgelerde etkinlik kurmuştu. Hak iddia ettiği bölgelere sıklıkla savaş gemisi gönderiyor, halkı bedava tedavi edip ilaç dağıtarak işgallerine ön hazırlık yapıyor ve bu propaganda ile kendi varlıklarını halka alıştırma çalışıyordu (Çelebi, 1993, s. 395).

Dışişleri Bakanı Politis'e gönderilen 3506 protokol numaralı acil ve çok gizli telgrafta İtalyan ilerleyişi hakkında şu bilgilendirme yapılmıştı:

“(Yunanistan’ın İzmir Temsilcisi) Bay Maorudis’in beni bilgilendirdiği üzere herhangi bir İtalyan destroyeri dün (30 Mart/12 Nisan) kadar İzmir’e giriş yapmamıştır. Söylentilere göre hafif hücum botu Piemonte’nin kalkışa hazırlanarak ayrılması emredilmiş ve yerini savaş gemisi Regina Elena’nın alması kararlaştırılmıştır. Dün Averoff zırhlısı Odesa’dan İstanbul’a ulaşmış, kömür aldıktan sonra da yarın İzmir’e hareket etmesi planlanmaktadır” (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Φάκελος 2, Υποφάκελος 3 «Φάκελος κατοχής Σμύρνης», 31 Μαρτίου/13 Απριλίου 1919, Υπατος Αρμοστής της Ελλάδος Κωνσταντινούπολη προς Υπουργό Εξωτερικών Πολίτη).

Yunanlar İtalyan işgaline karşılık 16 Nisan 1919 tarihinde Yunan zırhlı kruvazörü Averof’u İzmir’de demirlemişti. Yunanistan’ın İzmir Temsilcisi Mavroudis tarafından 16 Nisan 1919 tarihinde Yunanistan Dışişleri Bakanlığı’na gönderilen 758 protokol numaralı gizli telgrafta Averof zırhlısının 16 Nisan sabahı saat 10.00’da İzmir’e vardığı ve haberi öğrenen Rumların büyük çoğunluğunun hemen iskelede toplandığı yazıyordu. Rumların sevinçten denize atlayıp gemiye doğru yüzdüğü, limanlardaki tüm kayıkların, mağazaların ve evlerin Yunan bayraklarıyla süslendiği, Averof’un İzmir’e demirlemesinin Rumlar arasında büyük bir coşku ve heyecan yarattığı da ifade edilmişti. Rumlar Averof zırhlısından inen subayları ve denizcileri sevgi gösterileriyle karşılamıştı (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Φάκελος 2, Υποφάκελος 3, «Φάκελος κατοχής Σμύρνης», 3 Απριλίου /16 Απριλίου 1919, Επικεφαλής Ελληνικής Αποστολής της Σμύρνης Μαυρουδής προς Υπουργό Εξωτερικών Πολίτη).

29 Nisan 1919’da da Averof’u İtalyanların harp gemisi Caio Duilio takip etmiş²⁷ ve İtalyanların İzmir limanına girmesinden sonra gerginlik son haddine ulaşmıştı. İtalyanların Paris’te bulunmadıkları sırada Müttefik Devletlerin İtalyanlara karşı gösterdiği kuşku ve düşmanlık iyice isteriye dönüşmüştü. Başkan Wilson 2 Mayıs’ta İtalya’nın İzmir’e kruvazör göndermesini Lloyd George ile yaptığı konuşmada barışı tehdit eden bir tutum olarak değerlendirmişti. Lloyd George yine aynı konuşmasında İtalyanlar ve Türklerin Yunanları Anadolu konusunda yıldırma politikası uyguladığını da ifade etmişti. Aslında Lloyd George’un da ifade ettiği üzere İtalyanların İzmir’deki Yunan karşıtı propaganda faaliyetleri hem işgal öncesinde hem de işgal sonrasında Yunan makamlarınca raporlanmıştı. Örneğin İzmir Yüksek Komiseri Stergiadis tarafından 20 Haziran 1919 ile 10 Ağustos 1919 tarihleri arasında Batı Anadolu’daki İtalyan faaliyetlerinin raporlandırıldığı dilekçede Mayıs 1919’un ikinci haftasından itibaren İtalyan gemisi Nieva’nın sahil kentlerini gezdiği, Yunanların İzmir’de katliam yaptığını söyleyerek Türkleri korkuttuğu ve Yunanlar aleyhinde ayaklanmaya teşvik ettiği bilgisi verilmişti (ΓΑΚ, Υπατη Αρμοστεία της Ελλάδος εν Σμύρνη, Φάκελος 5, Ιταλική Προπαγάνδα και Ενέργειες Ιταλών από 07/06/1919 – 28/07/1919).

²⁷ Venizelos’un hatratında da İtalyan Zırhlısı Duilio’nun İzmir’e varması nedeniyle Lloyd George’un Amiral Caltrop’a bir Yunan Zırhlısı ile birlikte derhal bir İngiliz Zırhlısının da İzmir’e gönderilmesi emrini verdiği yazıyordu (Βενιζέλος, 1979, s. 49).

Konferanstan ayrıldıktan sonra Anadolu'da müttefiklerine rağmen hareket eden İtalya, dolaylı da olsa İzmir'in Yunanistan'a verilme sürecini kolaylaştırmıştı. Aslında İzmir'in İtalyanlara mı yoksa Yunanlara mı verileceği meselesi 21 Nisan 1919 tarihli Üçler Şurası toplantısında gündeme getirilmiş çetrefilli bir meseleydi. Örneğin Clemenceau Türkiye'yi mandaterliklere bölen yeni şematik haritasında İzmir bölgesindeki muazzam bir parçayı İtalya'ya bırakmıştı. Ancak Başkan Wilson İtalyanların söz konusu topraklar üzerinde Yunanlar gibi etnolojik bir hakkı olmadığını öne sürerek İzmir konusunda Yunanlara destek çıkmıştı. Lloyd George ise Doğu'da İtalyan hareketlerini son derece şüpheli bulduğunu, İtalyanların 1911 senesinde askeri kuvvetlerini Trablus'a büyük bir gizlilik içinde sevk ettiğini şimdi de Anadolu'ya benzer şekilde askeri sevkiyat yapacağına dair kuşkularını dile getirmişti. Zira 6 Mayıs 1919 tarihinde yapılan görüşmede Lloyd George, İtalyanların Anadolu'yu bir defa zapt ettiğinde öyle kolayca dışarı atılmayacağına yönelik tereddütlerinin olduğunu ve Yunanların derhal İzmir'i işgal etmelerine müsaade edilmesi gerekliliğini belirtmişti (Jaeschke, 2011, s. 70). Osmanlı Devleti'nin mütareke istemesinden sonra Venizelos'un Lloyd George'a gönderdiği 2 Kasım 1918 tarihli mektubunda da Yunanistan'ın büyümesi için Anadolu'nun batı kısmının ilhak edilmesinin gerekli olduğu vurgulanmıştı. Ancak Yunanistan'ın genişlemesinde engel teşkil eden İtalya'nın muhalefeti ve itirazlarıydı. Venizelos mektubunun sonlarında İngiltere'nin hakkaniyetli davranarak Yunanistan'ın meşru menfaatlerini müdafaa etmesini talep etmişti (Bilsel, 1998, s. 238-240). İtalyanların Anadolu'daki işgal girişimleri 5 Mayıs 1919 tarihinde Onlar Konseyi'nde yeniden gündeme getirilmişti. İtalyanların Konferansa dönmeden İzmir konusunun bir an önce karara bağlanması gerekiyordu. Üç Büyükler, İtalya'nın bir oldubittiye mahal vermemesi için Yunanların İzmir'e asker çıkarmasını onaylamış ve böylece hızlıca ve rastgele alınmış tarihsel bir karara da imza atmışlardı. Lloyd George İtalyanların karaya çıkmasını önleyebilmek amacıyla 6 Mayıs 1919 tarihinde Venizelos'a telefon etmiş ve kendisinden konferansın Alman Antlaşmasıyla ilgili koşullarının onaylanacağı öğleden sonraki oturumundan önce Quai d'Orsay'daki Fransa Dışişleri Bakanlığı'na gelmesini rica etmişti. Venizelos ile yaptığı görüşmede Lloyd George, son noktayı koyar nitelikteydi. Venizelos, daha sonra kaleme aldığı hatıralarında da Yunan ordusunun İzmir'e çıkışını gün gün tuttuğu notlarla değerlendirmişti.

Eleftherios Venizelos'un Kişisel Anılarında İzmir'in İşgali Emrinin Verilmesi

Venizelos, Paris'te bulunduğu süre boyunca, Müttefikler tarafından Yunan ordusuna verilen İzmir'in işgal emrini kendi kişisel ajandasına el yazısı ve imzasıyla gün gün notlar halinde kaydetmişti. 6-19 Mayıs 1919 dönemini²⁸ kapsayan 21 sayfalık

²⁸ Venizelos'un kaleme aldığı hatıratında 13-17 Mayıs tarihleri arasında not tutmadığı, bu tarihleri atladığı ve 18 Mayıs tarihinden itibaren gelişmeleri yazdığı görülmektedir. Dolayısıyla 15 Mayıs'ta İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgali Venizelos'un kişisel notlarında detaylandırılmamıştır (Βενιζέλος, 1979, s. 81-83). Bir diğer önemli husus Venizelos'un 19 Mayıs 1919 tarihinde hatıratını sona erdirmesidir. Bu tarih Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele'yi başlatmak için Samsun'a çıktığı tarih olarak önemli bir semboldür. Oysa Venizelos 6-19 Mayıs tarihleri arasında kaleme aldığı hatıralarında Yunanistan için tek tehlikenin İtalya olduğunu düşünmüş ve notlarını bu çerçevede ele

bu hatırat daha sonra ilk kez 16 Mayıs-6 Haziran 1969 tarihleri arasında *Tahidromos* dergisinde yayınlanmış (Ο Ταχυδρόμος, Έτος 16, 16 Μαΐου-6 Ιουνίου 1969, Αριθμός φύλλου: 788, 790, 791) ve 1979 yılında da Girit'te kitaplaştırılmıştı. Yunanistan'ın ve Antant Güçlerinin Batı Anadolu toprakları ile ilgili siyasi ve askeri faaliyetlerine atıfta bulunan bu hatırat -nitekim Venizelos da hatıratına “ulusun geleceği ile ilgili hayati öneme sahip tüm doğruları yazmaya karar verdim” ifadesini kullanmıştır- (Βενιζέλος, 1979, s. 53) aynı zamanda Büyük Savaş'ın sonunda Lloyd George, Başkan Wilson ve Clemenceau gibi Antant liderlerinin Yunanistan hakkındaki düşüncelerini birinci el kaynaktan göstermektedir. Türkçeye “Kendime Günlükler” başlığıyla çevrilebilen bu notlar Yunan Başbakanı Venizelos'un da yazdığı tek kişisel hatıratır.²⁹ Müttefik Devletler tarafından İzmir'in işgal kararının nasıl verildiği konusu Venizelos'un 6 Mayıs 1919 tarihinde başlattığı hatıratında kronolojik sırayla şu cümlelerle ele alınmıştır:

“6 Mayıs saat öğlen ikiye doğru Lloyd George beni telefonla arayıp üçe çeyrek kala *Quai d'Orsay*'da görüşmek istediğini bildirdi. Orada Almanya ile yapılan barış şartlarının ilan edilmesi ve onaylanması amacıyla genel bir toplantı olacaktı. *Quai d'Orsay*'a varduktan birkaç dakika sonra Lloyd George da geldi. Yanıma yaklaşmış halihazırda ordumun olup olmadığını sordu. Ben de var dedim ve ne ile ilgili olduğunu sordum. Bana, Başkan Wilson ve Clemenceau ile birlikte Yunanistan'ın İzmir'e çıkarma yapmasına karar verdiklerini söyledi. Ben de bizim buna hazır olduğumuzu ifade ettim. Lloyd George da şu an ne kadar ordu gönderebileceğimi sordu. Ben de bir tümen olarak cevapladım. Rusya'ya gönderilmek üzere hazır bekleyen yaklaşık 15.000 askerimiz vardı. Fakat Rusya'da işler değişince Franchet d'Esperay, Korgeneral Paraskevopoulos'a artık bu tümene ihtiyaç olmadığını bildirmişti. Bunun üzerine Lloyd George oturumdan hemen sonra geri kalan sorunları çözümlmek için General Wilson'a emir vereceğini bildirdi. Ben de kendisine İtalya'nın olumsuz bir davranışı yüzünden mi bu kararın alındığını sordum. Lloyd George soruma ‘evet’ diyerek yanıt verdi. Ellerindeki bilgiye göre İtalyanlar Fethiye dışında Marmaris ve Bodrumu da işgal etmişlerdi. Fransızların elinde ise altı İtalyan savaş gemisinin İzmir açıklarında devriye gezdiği bilgisi vardı” (Βενιζέλος, 1979, s. 49).

Lloyd George, İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilme kararının verilmesindeki asıl gerekçenin İtalyanların entrikalıları olduğunu Venizelos'a ifade ettikten sonra birlikte toplantıya katılmak üzere konferans salonuna (salle à manger) geçmişlerdi. Konferans salonunda General Wilson ile konuşan Lloyd George, Yunan ordusunun İzmir'e asker çıkarma yapması konusunda Venizelos'un bilgilendirildiğini söylemişti. Oldubittiye getirilen bu kararı şiddetle protesto eden General Wilson, Türklerin karşı koyma tehlikesinin altını çizerek işgalin yüksek ihtimalle başarısızlıkla sonuçlanacağına dair Lloyd George'u uyarmıştı. Zira General Wilson'a göre bu karar

almıştır. Oysa Venizelos'un yazmayı bıraktığı tarihte de görüldüğü üzere Türklerden gelebilecek herhangi bir karşı direnişi hesap etmemiştir.

²⁹ Venizelos'un 1971 yılında yayınlanan bir diğer eseri “1889 Girit Devrimi” adlı tarih kitabıdır. Ancak söz konusu eser hatıra kitabı değildir. Bununla birlikte kitap tamamlanmamış olduğundan yarım kaldığı şekilde basılmıştır. Bk. (Βενιζέλος, 1971).

başka bir savaşın başlamasından başka bir anlam taşımıyordu. Nitekim General Wilson kendi anılarında da “Kurbağalar” adıyla nitelendirdiği üç politikacının bu aceleci kararını akıldışı bulduğunu yazmıştı (Callwell, 1927, s. 193-206). Venizelos kendi hatıratında da konferansın başlaması akabinde General Wilson’un Lloyd George’un arkasına oturup uzunca bir konuşma yaptığını, sonrasında Wilson’un İngiliz heyetinden Amiral Hope’a yaklaşp bir şeyler söylediğini ve akabinde Amiral Hope’un Lloyd George’a yönelerek aralarında konuştuğunu yazmıştı. Bu konuşmalar sürerken Başkan Wilson da Amerikan heyeti temsilcisi General Bliss’in kulağına eğilip fısıltıyla konuşmuştu. Daha sonra General Wilson, General Bliss, Amiral Hope ile beraber bir Fransız generalin konferans salonundan dışarı çıktığını ve General Wilson’un da çıkarken Fransız Genelkurmay Başkanı Mareşal Foch’un kulağına eğilip bir iki cümle kurduğunu belirtmişti. General Foch, General Wilson ile konuştuktan hemen sonra Venizelos’un yanına gitmiş ve Antant’ın üst düzey askeri temsilcilerinin Hotel Astoria’da bir araya gelerek Yunan ordusunun İzmir harekâtı ile ilgili görüşmede bulunacağını söylemişti. Konferans’taki oturum biter bitmez de Venizelos’un katılmasını rica etmişti. Ancak Venizelos oturumun bitmesini beklemeden Hotel Astoria’daki toplantıya katılmak için hemen yola çıkmıştı (Βενιζέλος, 1979, s. 50).

Venizelos, 6 Mayıs 1919 tarihinde öğleden sonra saat dört buçukta Hotel Astoria’da Amiral Hope, General Belin, General Bliss ve General Wilson ile yaklaşık bir saat görüşmüş ve toplantı sonunda Yunan ordusunun İzmir’e askeri çıkarma yapmasına karar verilmişti. Yüksek Konsey tarafından kabul edilen İzmir’in Yunanlar tarafından işgal kararı alt maddelerle şöyle belirtilmiştir:

- a. Fransız generali Franchet d’Esperey’e İzmir işgali ile ilgili bilgi verilmesine,
- b. Bir Yunan tümeninin Selanik’ten gemilerle yola çıkması için hazırlıklara başlanmasına,
- c. İkinci bir Yunan tümenin hazır bulunmasına dair emrin verilmesine,
- d. Bir tümenin mümkün olan en kısa sürede hızlı hareket etmesi için gerekli ulaşım araçlarının bir araya getirilmesine,
- e. Yunan askerlerinin İzmir’e yapacağı yolculukta güvenliğinin sağlanmasına yönelik öncelikli tedbirlerin alınmasına,
- f. Yunanistan ve İzmir arasındaki gerekli iletişimin kurulması için önlemlerin oluşturulmasına karar verilmiştir (Βενιζέλος, 1979, s. 50-51).

Yüksek Konsey’in tutanaklarda belirttiği bir diğer önemli husus İzmir’e çıkarma yapacak Yunan askeri birliklerinin uluslararası bir yönetimin kontrolü altında bulunmaması gerekliliğiydi. Tümenlerin gemilerle İzmir’e nakli haricinde, işgal askerleri sadece Yunan komutası altında bulunmalıydı. Eğer Türkler ve İtalyanlar tek başına ya da her ikisi birlikte direnişe geçerse o zaman bu zorluklarla mücadele edilmesi ve böyle bir olasılığa karşı dikkatli olunması şarttı. Zira Yunan istihbaratı tarafından edinilen bilgiye göre Türkler ve İtalyanlar aralarında gizli toplantılar düzenleyerek Türk köylerini Yunanlar aleyhinde örgütüyorlardı. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı tarafından dönemin Dışişleri Bakanı Politis’e gönderilen 28 Mart 1919 tarihli ve 2414 protokol numaralı dilekçede de Manisa Alaşehir’de sivil kıyafetli iki İtalyan

subayının Mütevellizade Tevfik Bey'in evinde toplandığı ve toplantıya birçok Türk'ün de iştirak ettiği yönünde bilgi verilmişti (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Φάκελος 2, Υποφάκελος 3, «Φάκελος κατοχής Σμύρνης», 15 Μαρτίου / 28 Μαρτίου 1919, Υπουργείο Εξωτερικών προς τον Υπουργό Εξωτερικών Πολίτη).

Öte yandan Antant Devletleri, İtalyan ve Türk Hükümetine bilgi verilmesi noktasında işgal eyleminin ateşkes hükümleri kapsamında olup olmadığından emin değillerdi (Βενιζέλος, 1979, s. 51). Venizelos da işgalin başarısından tamamen emin olmadığı için Türk Hükümetinin bilgilendirilmesini fakat Yunanların karaya çıkarma yapmadan hemen önce bu bilgilendirmenin yapılması gerektiğini düşünüyordu. Çünkü Venizelos'a göre Türkler işgal başlamadan önce haberdar edilirse büyük olasılıkla direnişe geçecekti. Nitekim 1 Mayıs 1919 tarihinde Yunan Dışişleri Bakanı Diomidis tarafından Venizelos'a gönderilen 2688 protokol numaralı şifreli telgrafta Türkiye'den gelen bilgilerin hiç iç açıcı olmadığı ve Türklerin Yunan işgaline karşı silahlanarak teşkilatlandığı bilgisi verilmişti. Telgrafta ayrıca söz konusu eylemlerin kısa süreli ve hazırlıksız planlanmadığı, aksine İtalyanların da bu sistemli organizasyonların arkasında yer aldığı belirtilmişti. Diomidis'e göre İtalyanların amacı Anadolu'da Yunanları yıpratmak ve sonrasında Yunanistan'ı dayanıksız hale getirip yok olmasını sağlamaktı (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Φάκελος 2, Υποφάκελος 3, «Φάκελος κατοχής Σμύρνης», 18 Απριλίου / 1 Μαΐου 1919, Υπουργός Εξωτερικών Διομήδης προς τον Βενιζέλο). Başkan Wilson'un Mondros Ateşkes Antlaşmasına dayandırmak istediği meşruluk aslında sağlam bir zemine de oturmuyordu. Çünkü iddia edildiği üzere İzmir'de Rumlar ve Yunanlar tehdit altında değillerdi. Öte yandan Mondros, Antant Güçlerine işgal hakkı tanıyorsa aynı haktan İtalya'nın da yararlanması mümkündü. Bu noktada Başkan Wilson İtalyanları etkisiz hale getirebilecek çözümü de bulmuştu. Şayet Yunanlar İzmir'e askeri çıkarma yaparsa, İtalyanlar Antant Güçleri ile tüm müttefik ilişkilerini sona erdirmeden İzmir'e asker çıkaramazdı. Böylece Yunanların İzmir işgalinin hangi meşruluk zemininde yapılacağı, İtalya'nın nasıl etkisiz hale getirileceği bu toplantıda kararlaştırılmıştı. Özellikle toplantı sonunda Yunanların İzmir işgalinin gizli tutulmasına karar verilmiş ve öğleden sonra saat dörtte yapılan toplantıda İtalyan temsilcilerine İzmir işgaline dair en ufak bir bilgi dahi verilmemişti (Köse, 2014, s. 227-228).

Venizelos, kendi hatıratında da yazdığı üzere, Lloyd George ile yaptığı görüşmenin hemen akabinde, hatta General Wilson'la bile görüşmeden, Yunan Hükümeti Başkan vekili Emmanuel Repoulis'e, Yunan Yüksek Komiseri Efthymios Kanellopoulos'a ve Korgeneral Leonidas Paraskevopoulos'a Paris'ten "çok ivedi" ve "çok gizli" şerhi düşülmüş üç telgraf göndermişti.³⁰ Venizelos'un Repoulis'e iletilmesi için Yunan

³⁰ Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivlerinde Venizelos tarafından Repoulis'e gönderilen 6 Mayıs 1919 tarihli ilk telgrafın sabah 10.25'de çekilmiş olması şüphe uyandırıcıdır. Zira Venizelos, kendi yazdığı anılarında Lloyd George ile öğlen saat ikide toplantı yaptığını ve Lloyd George'un gayri resmi beyanıyla İzmir işgal kararını öğrendiğini belirtmiştir. Dolayısıyla Atina'ya gönderilen telgraf, Venizelos ve Lloyd George görüşmesinden çok önce, sabah saatlerinde, kayda girmiştir. Bu durumda Venizelos'un, İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgal kararını Üç Büyükler ile yaptığı görüşmeden çok önce bilme olasılığı vardır. Nitekim 5 Mayıs öğleden sonra ünlü silah tüccarı Vasil Zaharof, Yunanistan Dışişleri Bakanı N. Politis'i arayarak Venizelos'un İzmir'e asker çıkarması için gemileri hazırlamasını

Dışişleri Bakanı Diomidis'e gönderdiği 3822 protokol numaralı şifreli ve çok gizli telgrafta I. Yunan Tümeni'nin bilinmeyen bir varış noktasına gitmek üzere gemiye bindirileceği Selanik'te, ilgili işaretin verilmesinden sonra, denize açılmasını ve mevcut olan tüm yolcu ve yük gemilerinin de hazır bulunmasını emretmişti:

“Lütfen Bay Repoulis ile derhal görüşün. Tüm yolcu ve yük gemilerinin hazırlanması hususunda bütün önlemleri vakit kaybetmeden almasını rica edin. Şayet gece yarısı size bir telgraf daha gönderirsem, o zaman I. Tümen'in gemilere bindirileceği Selanik'e doğru yola çıkılmasını ve oradan da sizi bir sonraki telgrafla³¹ bilgilendireceğim yere geçilmesini söyleyin” (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Α Πολιτική, Α 5, VI, «Φάκελος Σμύρνης, 4000-6000», 23 Απριλίου/6 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Διομήδη για Ρέπουλη).

Gönderilen tüm telgraflarda belirtilen “sadece muhatabı okur” ibaresi bile Venizelos'un İzmir konusunda tüm hazırlıkları büyük bir gizlilik içinde yürüttüğünün açık kanıtıydı. Öyle ki Venizelos kendi hükümetine ve hatta askeri kademeye bile İzmir isminden hiç bahsetmemişti. Korgeneral Paraskevopoulos'a gönderdiği şifreli telgraflarda ordunun varış noktasından kesinlikle haberdar edilmemesi tembihlenmişti. Çünkü İzmir'in Yunanlar tarafından işgal kararı Dörtler Konseyi tarafından değil Üçler Konseyi tarafından alınmış bir karardı (Kitsikis, 1963, s. 288).

ve Onlar Konseyi'nin ertesi gün (6 Mayıs) kendilerine resmi açıklamada bulunacağını söylemiştir. Zaharof bu bilgiyi Yunanistan'ın zaman kaybetmeden hazırlanması için Politis ile paylaşmıştır. İzmir'in işgalinde Zaharof'un oynadığı role dair diğer bir şahit de 1961'de hatıralarını yayınlayan Teodor Petrakopoulos'tur. Petrakopoulos, 1919 ilkbaharında Yunan delegasyonu ile Mercedes otelinde kalmaktadır. Anılarında Zaharof'un bir öğleden sonra Mercedes oteline gelip Venizelos ile görüştüğünü ve gözyaşları içinde İzmir'in Yunanistan'a bırakılacağı haberini verdiğini yazmıştır. Venizelos da Petrakopoulos'u kolları arasına alıp yanaklarından öpmüştür. Kitsikis, Yunanların İzmir'i işgal etmesi yönünde tereddütleri olan Clemenceau'yu etkileyen kişinin Vasil Zaharof olduğunu yazmıştır. İkilin ara ara yaptığı görüşmeler sonucunda Clemenceau'nun ikna edildiğinden bahsetmektedir. Zaharof, İzmir'in Yunanistan'a verilmesi için Clemenceau'ya yalvarıp rica etmiş, Clemenceau da kendisine bu isteğin gerçekleşeceğinden şüphe duymamasını söylemiştir. İzmir'in Yunanistan'a verileceğini Zaharof'a ileten kişinin Clemenceau olduğu düşünülmektedir (Kitsikis, 1963, s. 292). Bununla birlikte dikkat çekici bir diğer detay Venizelos'un bizzat kaleme aldığı hatıratında Zaharof'tan hiç bahsetmemesidir. Tüm notlarında Üç Büyükler ile tek başına görüştüğünü vurgulamak için sürekli birinci tekil şahıs üzerinden olayları anlatmasıdır.

³¹ 6 Mayıs'ı 7 Mayıs'a bağlayan gece, saat 01.25'te, Venizelos Yunanistan Dışişleri Bakanı Diomidis'e 4226 protokol numaralı bir telgraf daha göndermişti. Daha önceki telgrafında da bahsettiği üzere bu telgrafta, İzmir'in işgalinin örgütlenmesi ve askeri harekâtın yürütülmesi ile ilgili bazı detaylar verilmekteydi. Telgrafta, Fethiye, Bodrum, Marmaris'i işgal hazırlığı içinde olan İtalyan kuvvetlerine yetişebilmek için Yunanların askeri operasyonlarını hızlandırması gerektiğinin altı çizilmişti. Venizelos, söz konusu telgrafında, işgalin bundan sonra askeri nitelikte olacağını ve derhal Aristeidis Stergiadis'e İzmir'e geçmesi için ricada bulunulmasını yazmıştı. Bununla birlikte Drama mutasarrıfı Naibzade Ali Bey'e de Yunan askeri birliklerinden sonra İzmir'e gitmesi yönünde emir verilmesini istemişti. Naibzade Ali Bey'in kendisinin belirleyeceği kişiler ile birlikte İzmir'de Türkleri yatıştırması ve Yunanlarla işbirliği içinde olması bekleniyordu. Ayrıca Venizelos bu telgrafında, bölgeye jandarma sevk edilmesini ve çıkarma kuvveti için gerekli sıhhi tedbirlerin alınmasını da talep etmekteydi. Askeri çıkarma Türklerin haberi olmadan mutlak gizlilik içinde yapılmalıydı (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Α Πολιτική, Α 5, VI, «Φάκελος Σμύρνης, 4000-6000», 24 Απριλίου/7 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Διομήδη).

Bu gizlilik ve tedbirler içinde Venizelos yine 6 Mayıs'ta İstanbul'daki Yunan Yüksek Komiseri Kanellopoulos'a da çok ivedi üst notuyla başka bir telgraf daha göndermişti. Venizelos'un 4195 protokol numaralı telgrafında hâlihazırdaki tüm gemilerin Kavala'daki Eleftheron limanına derhal gönderilmesi isteniyordu (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Ὑπατη Ἀρμοστεία Κωνσταντινουπόλεως, 1919, Φάκελος 11, Υποφάκελος 1, «E/1, Εἰδικός φάκελος. Κατάληψης-Ελληνική Κατοχή Σμύρνης και Περιφέρειας. Δελτία Στρατιωτικῶν Επιχειρήσεων» 23 Απρίλιου/6 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Κανελλόπουλο). Yine 4204 protokol numaralı telgrafında da Kanellopoulos'un Fransız Generali Franchet d'Esperey'e, büyük bir gizlilik içinde, İngiltere Başbakanı Lloyd George, Fransa Başbakanı Clemenceau ve Amerika Başkanı Wilson tarafından Yunan ordusunun İzmir'i işgal etme izninin verildiği bilgisinin ulaştırılması emredilmişti. Telgrafta Yunan Ordusunun I. Tümeninin her an İzmir'e askeri çıkarma yapacakmış gibi tam teşekküllü bir şekilde hazırda beklemesini ve ihtiyaç olursa İzmir'e ikinci ve hatta üçüncü bir tümenin daha takviye olarak gönderilebileceği ifade edilmişti. Ancak Venizelos, İzmir'e iki Yunan tümeninin gönderilmesi halinde Makedonya cephesinin zayıflamasından endişe duyuyordu. Dolayısıyla Venizelos'un en çok üzerinde durduğu konu, telgrafında da belirttiği üzere, Dinyester'deki Yunan tümenleri ile Makedonya cephesinde bulunan Romanya ordusunun yer değiştirilme olasılığının olup olmadığıydı. Avusturya-Macaristan ordusu yenildiğine göre Romanya ordusu şu an Yunan tümenleri tarafından muhafaza edilen Dinyester bölgesine geçebilir ve hiç olmazsa Dinyester'de bulunan Yunan tümenlerinden biri İzmir'e nakledilebilirdi. Ancak Venizelos bu talebinin Fransız Generali Franchet d'Esperey'in uygun görmesi durumunda gerçekleştirilebileceğini telgrafında belirtiyordu (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Ὑπατη Ἀρμοστεία Κωνσταντινουπόλεως, 1919, Φάκελος 11 Υποφάκελος 1, «E/1, Εἰδικός φάκελος. Κατάληψης-Ελληνική Κατοχή Σμύρνης και Περιφέρειας. Δελτία Στρατιωτικῶν Επιχειρήσεων» 23 Απρίλιου/6 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Κανελλόπουλο). Selanik'te bulunan Korgeneral Paraskevopoulos'a gönderdiği 4201 protokol numaralı telgrafta da I. Tümen'in İzmir'e hareket etmek için her an hazır olması emri verilmiş ve ertesi gün gece yarısı gönderilecek talimatlar doğrultusunda ordunun yola çıkmak için teyakkuzda olması istenmişti:

“Ordunun I. Tümeni her an İzmir'e askeri çıkarma yapacakmış gibi tam donanımlı hazır beklesin. Belki oraya bir tümen daha gönderilmesine ihtiyaç duyulabilir. Bu durum Makedonya'da bulunan askeri gücümüzün önemli ölçüde güç kaybetmesine neden olacaktır. Lakin Bulgaristan, bölgedeki askeri gücünü çektiğine göre bunun Trakya'ya doğru hareketimizi, şu anda Besarabya'da bulunan iki tümen dönene kadar, ertelemenin dışında bir sonucu olamaz. Hâlihazırda İzmir'de bir İngiliz dretnotu, bir Fransız ve bir Amerikan destroyeri, Yunan zırhlısı Averofo ve iki Yunan kruvazörü bulunmaktadır. Gece yarısı ya da yarın size daha ayrıntılı direktifler göndereceğim. Ancak siz bu telgrafi alır almaz tüm eksikliklerinizi gecikmeden giderin ve gemilerin yarın yola çıkacakmış gibi hazır olmasını sağlayın” (AMM, 173, Φάκελος 17, 23 Απρίλιου/6 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Παρασκευόπουλο).

7 Mayıs öğle saatlerinde Venizelos, Lloyd George'un evinde Operasyonlar Müdürü Amiral Hope ve General Sir H. Wilson'ın da katıldığı başka bir görüşmeye gitmişti. Başkan Wilson ve Clemenceau'nun da hazır bulunduğu toplantının baş gündemi Yunan ordusunun İzmir'e askeri çıkarma yapma olasılığı, bu çıkarmanın meşruiyeti ve Makedonya cephesinin zayıflamaması üzerineydi. Venizelos toplantıda General Franchet d'Esperey'in Rusya'da bulunan Yunan tümenine artık gereksinimi olmadığını dolayısıyla buradaki askeri birliklerin Makedonya cephesi bozulmaksızın İzmir'e gönderilebileceğini Albay Theodoros Havini aracılığıyla Korgeneral Paraskevopoulos'a bildirdiğini ve I. Tümen'in Paraskevopoulos'un emrine verilebileceğini söylemişti (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Υπατη Αρμοστέια Κωνσταντινουπόλεως, 1919, Φάκελος 11 Υποφάκελος 1, «E/1, Ειδικός φάκελος. Κατάληψης-Ελληνική Κατοχή Σμύρνης και Περιφέρειας. Δελτία Στρατιωτικών Επιχειρήσεων» 23 Απριλίου/6 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Κανελλόπουλο). Venizelos'un üzerinde durduğu en önemli gündem maddesi, Müttefiklerin Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesi gereğince İzmir'i işgal etme hakkına sahip olup olmadığı ile ilgiliydi. Zira Venizelos'a göre İzmir'deki 30.000 Rum dışında binlerce Yunan vatandaşı, Müttefiklerin de bildiği üzere, Türk tehdidiyle karşı karşıya bulunuyordu. Venizelos'un iddiasını yeni bir meşruluk aracı gören Başkan Wilson, İzmir'deki Rumların can güvenliğinin sağlanması amacıyla işgalin meşru olduğunu belirtmişti (Köse, 2014, s. 226). Öte yandan Venizelos, Antant Güçlerine Yunan ordusunun İzmir'e askeri çıkarma yapabilecek yeterli askeri gücü olduğunun da güvencesini veriyordu (Βενιζέλος, 1979, s. 52). Nitekim Yunanistan bu konuda gerekli her tür askeri önlemi çok öncesinden almıştı. 7 Mayıs 1919 tarihinde Venizelos'un Hükümet Başkan vekili Repoulis'e gönderdiği 4233 protokol numaralı telgrafta da belirttiği üzere ordunun kıyafet, ayakkabı, askeri teçhizat ve silah bakımından eksiksiz olduğu yönünde bir an önce teyit sağlanması isteniyordu. Ayrıca her alayda gerekli askeri sayıyı tamamlayabilmek için Makedonya cephesinin gerisinde bulunan tüm askerlerin de en kısa sürede orduya seferber edilmesi talep edilmişti. (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Α Πολιτική, Α 5, VI, «Φάκελος Σμύρνης, 4000-6000», 24 Απριλίου/7 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Ρέπουλη).

Başkan Wilson Venizelos'un Yüksek Konsey toplantısında sunduğu görüşünün doğruluğunu kabul etmiş, Lloyd George ve Clemenceau da aynı fikirde uzlaşmıştı. Ancak İngiliz savaş konseyi baş sekreteri Albay Hankey'in İzmir'in Yunanlar tarafından doğrudan işgaline yönelik çeşitli tereddütleri bulunuyordu. 8 Mayıs sabahı saat 11.00'de Lloyd George'un özel sekreteri Kerr, Albay Hankey'in işgale dair şüphelerini dile getiren notunu fikrine başvurulması için Venizelos'a iletmışti. Venizelos ise albayın şüphelerini reddederek, yalnızca Türklerin Yunan ordusunu taşıyan gemileri durdurmak için Karaburnu kalesinden ateş açma olasılığından bahsetmişti. Bu nedenle Yunan ordusunu taşıyacak gemilere İngiliz savaş gemileri eşlik edecek olsa bile, gemiler limana girmeden birkaç saat önce bir İngiliz firkateyni gönderilip Karaburnu kalesinin ele geçirilmesi gerekliydi (Βενιζέλος, 1979, s. 52-53). Öte yandan Venizelos'un ehemmiyetle üzerinde durduğu bir diğer konu, 6 Mayıs 1919 tarihinde Yunan Yüksek Komiseri Kanellopoulos'a gönderdiği 4195 protokol numaralı telgrafta da ifade ettiği üzere Kavala'ya yakın Eleftheron limanında acil toplanan

gemilere ilişkin gizliliğin muhafaza edilmesi (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Υπατη Αρμοστέια Κωνσταντινουπόλεως, 1919, Φάκελος 11 Υποφάκελος 1, «E/1, Ειδικός φάκελος. Κατάληψης-Ελληνική Κατοχή Σμύρνης και Περιφέρειας. Δελτία Στρατιωτικών Επιχειρήσεων», 23 Απριλίου/6 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Κανελλόπουλο). Öyle ki Paraskevopoulos'a bile telgraflarda ordunun varış noktasından bahsetmemesi konusunda kesin bir uyarıda bulunmuştu. Konuyla ilgili her şifreli telgraf “çok gizli” ibaresiyle işaretlendirilecek ve sadece kabul eden tarafından şifresi çözülecekti. 7 Mayıs 1919 tarihinde Venizelos’un Yunan Dışişleri Bakanı Diomidis’e gönderdiği 4249 protokol numaralı çok gizli telgrafta da Eleftheron limanındaki gemilerin toplanması ile ilgili resmi gerekçenin Rusya’dan gelen yeni mültecilerin Selanik ve İstanbul’a nakledilmesi ya da Karadeniz’de tehlike altında bulunan Rumları korumaya yönelik bir askeri gücün bölgeye gönderilmesi bahanesi ile oluşturulmasıydı:

“Çok gizli. Sadece Bakan tarafından okunur. Rusya’dan yeni mültecileri taşımak ya da Selanik’e gelen mültecileri Karadeniz ve İstanbul’a tekrardan götürmek ya da Rum nüfusunun risk altında olduğu Karadeniz’e asker göndermek için gemilerin toplandığını belirtin. Bu hususta gerekli tüm gizliliğin mümkün olduğunca korunması gerekmektedir. Olası bir yanlışlık ciddi sonuçlar yaratır” (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία 1919, Α 5, VI, “Φάκελος Σμύρνης, «1-4000», 24 Απριλίου/7 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Διομήδη).

Büyük Güçler tarafından onaylanan Yunanların İzmir işgal kararı Venizelos tarafından da büyük bir coşkuyla kabul edilmişti. 9 Mayıs akşamı Venizelos’un Lloyd George onuruna verdiği yemek davetinde Yunanistan’ın Doğu Sorununun çözümüne yönelik nasıl katkı sağlayabileceğine dair fikir alışverişinde bulunulmuştu. Lloyd George, Yunanistan’ın Yakın Doğu’da büyük imkânlarla sahip olduğunu dolayısıyla bu olanaklardan faydalanabilmesi için askeri yönden daha fazla güçlendirilmesi gerektiğini söylemişti. Hatta Amerika’nın İstanbul’da bir süre için yönetimi ele alıp zamanı geldiğinde Yunanistan’a bırakılmasından da bahsetmişti. Amerika’nın İstanbul’daki varlığı, İstanbul’un gelecekte Yunan egemenliğine ilhak edilmesini hiçbir şekilde engellemeyecekti. Ancak Lloyd George’a göre tüm bu fırsatların gerçekleşebilmesi için güçlü bir Yunan ordusuna gereksinim vardı. Venizelos, Yunan ordusunun güçlendirilebileceği konusunda Lloyd George’a teminat vermişti. Venizelos’a göre Yunan askeri gücü kısa sürede 15 tümene ve hemen akabinde, Yunanistan’a verilecek yeni bölgeleri elinde tutmak için, 20 tümene çıkabilecek durumdaydı (Βενιζέλος, 1979, s. 53). Venizelos, Lloyd George ile yediği akşam yemeğinden sonra hatıratına Yunanistan’a sunulan bu parlak geleceğin azledilmiş bir Kral yüzünden neredeyse ellerinden kayacağını yazmıştı (Βενιζέλος, 1979, s. 54). Kralcı hükümetin devrilmesiyle birlikte Yunanistan artık “Megali İdea” ülküsünü Batı Anadolu topraklarıyla beraber iki kıta beş deniz üzerinden yeniden tanımlamaktaydı. Lloyd George ile yediği yemekten sonra hemen harekete geçen Venizelos, 9 Mayıs’ta Yunan Yüksek Komiseri Kanellopoulos’a gönderdiği 4340 protokol numaralı telgrafta İzmir’e ikinci bir tümenin daha gönderilmesini talep etmekteydi. Söz konusu telgrafta Kanellopoulos, General Franchet d’Esperey’e, I. Tümeni İzmir’e taşıyacak gemilerin, II.

Tümeni de alıp İzmir'e nakletmek için Galati³² limanına hemen gidebileceğini bildirecekti. Venizelos, ihtiyat kuvveti olarak cephe gerisinde bulunan II. Tümen'in Fransız general için sorun olmayacağını düşünüyordu. Böylece Makedonya cephesi de askeri açıdan zayıflamamış olacaktı (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Ὑπατη Αρμοστία Κωνσταντινουπόλεως, 1919, Φάκελος 11 Υποφάκελος 1, «Ε/1, Ειδικός φάκελος. Κατάληψης-Ελληνική Κατοχή Σμύρνης και Περιφέρειας. Δελτία Στρατιωτικών Επιχειρήσεων», 26 Απριλίου/9 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Κανελλόπουλο). Yine 9 Mayıs'ta Hükümet Başkan vekili Repoulis, Atina'dan gönderdiği iki telgrafta Venizelos'tan bazı bilgiler talep etmişti. İlk telgrafta Yunan ordusu tarafından işgal edilecek coğrafi bölge hakkında bilgi isteniyordu (ΑΜΜ, 173, Φάκελος 17, 26 Απριλίου/9 Μαΐου 1919, Ρέπουλης προς Βενιζέλο). 3869 protokol numaralı ikinci telgrafta ise İtalya'nın Yunan ordusundan önce veya sonra İzmir'e askeri çıkarma yapması halinde Yunanistan'ın nasıl bir yol izleyeceği soruluyordu (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Α Πολιτική, Α 5, VI, «Φάκελος Σμύρνης, 4000-6000», 26 Απριλίου/9 Μαΐου 1919, Ρέπουλης προς Βενιζέλο).

10 Mayıs öğleden sonra saat üçte yeni bir toplantı için Lloyd George'un evine davet edilen Venizelos, Başkan Wilson, Clemenceau ve askeri danışmanlar ile birlikte yaptığı toplantıda 12 Mayıs Pazartesi günü Yunan ordusunun Kavala'dan yola çıkarak 13 Mayıs Salı günü İzmir'e askeri çıkarma yapmasını kararlaştırmışlardı. Amiral Carltrap, yirmi dört saat önce Osmanlı Hükümeti'ne, on iki saat önce de İtalyan Hükümeti'ne Mondros'un 7. maddesine dayandırılan İzmir'in işgalini bildirecekti. Fakat I. Tümenin İzmir'e yönelik askeri hazırlıkları hakkında herhangi bir cevap alamayan Venizelos, bu gecikmeden duyduğu endişeyi dile getiren bir telgrafı Korgeneral Paraskevopoulos'a göndererek konuyla ilgili gelişmeler hakkında bilgi istemişti. Venizelos, söz konusu telgrafta, Yunanistan kaynaklı olası bir gecikmenin Yunan ulusal çıkarlarına büyük ölçüde zarar verecek trajik bir son hazırlayacağına dikkat çekmişti (Βακάς, 1949, s. 254). Venizelos'un, aynı gün, Hükümet Başkan vekili Repoulis'e gönderdiği 4381 protokol numaralı çok gizli telgrafta da Yunanca yazdığı bir bildirin İzmir'den güvendikleri bir Rum tarafından Türkçeye çevrilmesini istemişti. Yunancadan Türkçeye çevrilecek olan bu bildiri Yunan ordusunun İzmir'e askeri çıkarma yapmasından kısa bir süre önce gizlice basılacak ve Yunan ordusunun karaya çıkmasıyla birlikte mühürlenip dağıtmaya hazır hale getirilecekti. Venizelos, bizzat kaleme aldığı ve tüm İzmir halkına hitap ettiği bu bildiriyle İzmir'in askeri işgalinin gerekçesini bölgede düzeni tesis etmek, tüm İzmir halkının can güvenliğini korumak, hem kamusal hem de dini faaliyetlerin kesintisiz sürdürülmesini sağlamak için gerçekleştirdiğini belirtiyordu (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Α Πολιτική, Α 5, VI, «Φάκελος Σμύρνης, 4000-6000», 27 Απριλίου/10 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Ρέπουλη).

Ancak 11 Mayıs sabahı Venizelos'un Clemenceau ile Fransa Savunma Bakanlığında yaptığı görüşme Yunanistan cephesinde tedirginlik uyandırmıştı. Clemenceau, sabah gerçekleşen ikili görüşmede, İzmir'in işgali konusundaki çekincelerini Venizelos'a

³² Galati, Romanya'nın doğusunda, Moldavya bölgesinde, yine aynı adı taşıyan bölgenin merkezi olan bir liman şehridir.

iletmiş ve işgalin İtalyanlardan habersiz gerçekleştirilmesinin Fransız-İtalyan ilişkilerine zarar vereceğinden bahsetmişti. Bununla birlikte Clemenceau, İtalya'nın işgale karşı gösterdiği tepkinin Müttetiklerin kararında herhangi bir olumsuzluğa yol açmayacağı konusunda Venizelos'a garanti de vermişti (Βενιζέλος, 1979, s. 54-55). Venizelos, Clemenceau ile yaptığı görüşmenin hemen akabinde toplantı gündemine dair yeni bilgileri Atina'ya bir telgrafla bildirmişti. Venizelos'un Hükümet Başkan vekili Repoulis ve Dışişleri Bakanı Diomidis'e gönderdiği 4400 protokol numaralı telgrafta Clemenceau'nun İtalya'nın rızasını almaya çalışacağı ancak İtalya'nın reddetmesi durumunda ise Yunan askeri çıkarmasının koşulsuz gerçekleşeceği ve Antant ittifakının dağılmasının sorumluluğunun da İtalya'ya ait olacağı yazıyordu (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Α Πολιτική, Α 5, VI, «Φάκελος Σμύρνης, 4000-6000», 28 Απριλίου/11 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Ρέπουλη- Διομήδη). 11 Mayıs öğlen saatlerinde Venizelos'un da katıldığı toplantıda Üç Büyükler, İtalya konusundaki sorun çözülene kadar Yunan askeri operasyonunun 48 saat ertelenmesine ve konunun Dörtlü Konsey'de görüşülmesine karar vermişti. İtalya kaynaklı bu gecikmeyi bir "tökezleme" (Βενιζέλος, 1979, s. 55) olarak gören Venizelos, Lloyd George ile bir kez daha görüşmeye çalışmış ancak başarılı olamamıştı. Venizelos'un da katılımıyla gerçekleşen bu üçlü görüşmede Clemenceau, İtalya'ya yönelik ittifak yükümlülüklerinin olduğunu, Londra ve Saint Jean de Maurienne Antlaşması gereği İzmir'in İtalya'ya bırakılacağı konusunda özel bir söz verildiğini hatırlatmış ve bu konudaki tereddütlerini dile getirmişti. Öte yandan Clemenceau, İzmir'in Yunanistan'a verilmesi hususunda herhangi bir itirazının olmadığını belirterek yalnızca askeri operasyonun ertelenmesini talep etmişti. Venizelos ise Kuşadası'nı işgal eden İtalya'nın İzmir'de de askeri bir operasyon hazırlığı içinde olabileceğinden kuşulanmaktaydı. Dolayısıyla bu erteleme kararının Yunanistan açısından olumsuz sonuçları olabilirdi. Yapılan müzakereler sonucunda Üç Büyükler, işgalin 48 saat yerine 24 saat ertelenmesine ve Amiral Caltrop'un durumu yerinde incelemek üzere İzmir'e gönderilmesine karar vermişti (Βενιζέλος, 1979, s. 55-56). Öte yandan müzakerelerin devam ettiği sırada Venizelos, 11 Mayıs öğlen saat birde, Selanik'te bulunan Korgeneral Paraskevopoulos'tan şifreli bir telgraf almıştı. 4422 protokol numaralı telgrafta Paraskevopoulos, 12 Mayıs Pazartesi sabah saat onda, I. Tümen'in denize açılmak için hazır olabileceğini ve hükümetin emrine göre hareket saatinin sefere eşlik eden gemilerin kaptanları tarafından belirlenebileceğini bildirmişti (ΑΜΜ, 173, Φάκελος 18, 28 Απριλίου/11 Μαΐου 1919, Παρασκευόπουλος προς Βενιζέλο). Ancak öğlenki toplantıda alınan karar gereği İzmir'in işgali 24 saat sonraya ertelendiğinden Paraskevopoulos'tan gelen bu telgrafın da artık geçerliliği kalmamıştı. Aynı gün Venizelos, İzmir'deki I. Tümen komutanının yetkilerini tanımlayan bir telgrafi Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'na göndermişti. 4377 protokol numaralı telgrafta İngiltere, Amerika ve Fransa hükümetlerinin İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesi kararını onayladığı bildirilmişti. Telgrafta yer alan bilgiye göre İzmir, Müttetik ordularının desteğiyle değil, tamamen Yunan ordusu tarafından işgal edilecekti. I. Tümenin komutanı Yunan hükümetinin emri altında olacak ve düşman bir ülkeyi işgal eden ordunun komutanının tüm haklarına sahip olacaktı. Daha sonra Venizelos, aynı telgrafi Korgeneral Paraskevopoulos'a da göndererek I. Tümen'in

askerlerine varış noktasının İzmir olduğunu bildiren bir metin okuması emrini vermişti. (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Α Πολιτική, Α 5, VI, «Φάκελος Σμύρνης, 4000-6000», 28 Απριλίου/11 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Υπουργείο Εξωτερικών).

12 Mayıs sabahı, Dörtlü Konsey'in sabah toplantısından önce, Venizelos ile Lloyd George arasında kısa bir görüşme gerçekleşmişti. Bu görüşmede Lloyd George, İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesi kararının değişmeyeceğine ve işgalin Müttefik işgaline dönüşmeyeceğine dair Venizelos'a tam güvence vermişti. Aynı zamanda İtalyanlarla yapılan önceki anlaşmaların hükümsüz olduğunu ve bunun da İtalyan hükümetine bildirildiğini beyan etmişti. Dolayısıyla İzmir konusunda Venizelos'un önünde artık hiçbir engel kalmamıştı. 12 Mayıs sabahı Dörtler Konseyi'nin yaptığı kurul toplantısında Clemenceau, İzmir'in işgali ile ilgili kararı İtalya Başbakanı Orlando'ya bildirmişti. Ancak Yunan ordusunun İzmir'e asker çıkarmasının Anadolu'daki toprakları işgal etmek ya da paylaşmak anlamına gelmediğinin de altını çizmişti. Müttefikler, Rum nüfusunu korumak için böyle bir karar almıştı. Nitekim Clemenceau, Yunan işgalinin her zaman geçici bir nitelik taşıdığını hem Venizelos'a hem de Lloyd George'a ısrarcı bir şekilde defalarca dile getirmişti (Llewellyn Smith, 2002, s. 120-127). Kararın açıklanmasından sonra Başbakan Orlando, Dışişleri Bakanı Sonnino'ya danışmak için bir süre müddet istemiş ve öğleden sonraki toplantıda kararı onayladığını açıklamıştı. 12 Mayıs öğlen saat dört buçukta Albay Hankey'in Venizelos'a gönderdiği kısa mektupta Müttefikler ve Yüksek Konsey tarafından öğleden sonra yapılan toplantıda, Yunan ordusunun hazır olduğunda Kavala'dan İzmir'e yola çıkması kararının alındığı yazılmıştı. Telgrafta diğer Müttefiklerle birlikte bir İtalyan müfrezesinin de İzmir işgaline katılacağı belirtiliyordu (Βενιζέλος, 1979, s. 56). Venizelos, Hankey'den gelen kısa mektubu alır almaz Atina'ya, çok ivedi ve çok gizli ibareli bir telgraf çekmişti. Venizelos'un Yunan Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 4425 protokol numaralı telgrafta İzmir'in işgal kararının Yüksek Konsey tarafından oybirliğiyle karara bağlandığı şu sözlerle ifade edilmişti: *"Bugünkü toplantıda Yunan askeri birliklerin derhal İzmir'e hareket etmesi yönünde karar verildiği tarafıma bildirildi. Yaşasın ulusumuz!"* (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ, Κεντρική Υπηρεσία, 1919, Α Πολιτική, Α 5, VI, «Φάκελος Σμύρνης, 4000-6000», 29 Απριλίου/12 Μαΐου 1919, Βενιζέλος προς Υπουργείο Εξωτερικών). Böylece Paris Barış Konferansı'nda alınan karar neticesinde, 15 Mayıs 1919 tarihinde, Yunan ordusu İzmir'i işgal etmiş ve Yunanlar 19. yüzyılın ilk yarısından beri hayalini yaşattığı Küçük Asya (Anadolu) topraklarına ilk adımlarını atmış olmuştur. Zayıf ve köhne görülen Türkiye'nin yerine canlı ve giderek büyüyen genişleyen Yunanistan'ın desteklenmesi Doğu Akdeniz'de İngiliz çıkarlarını koruyan, Hindistan ile Britanya arasındaki ulaşım yollarını güvence altına alan güçlü bir Yunanistan'ın yaratılması inancına dayanıyordu.

Sonuç

Büyük Savaş sonrasında Avrupa'da bozulan siyasi düzeni yeniden tesis etmek amacıyla Paris'te başlatılan görüşmeler Yunanistan'ın Megali İdea ülküsünde, Balkan Savaşları'ndan sonra, önemli bir dönemeçti. 1912-1913 Balkan Savaşları ile topraklarını ve nüfusunu iki katına çıkaran Yunanistan, Paris Barış Konferansı'nda, Büyük

Yunanistan hayaline Batı Anadolu'da elde edeceği toprak kazanımlarıyla bir adım daha yaklaşacağını düşünüyordu. Zira Büyük Güçlerin politik hesaplarında eski antlaşmaların herhangi bir hükmü kalmadığı gibi sömürge yollarının güvencesinde tehdit saydığı İtalya'nın irredentist hedefleri 1919 yılında yeni haritaların oluşturulmasını da zaruri kılmıştı. Doğu Akdeniz'de İtalya önemli bir rakipti ve yerine daha zayıf ve Büyük Güçlerin güdümünde kalabilecek güçlendirilmiş Yunanistan tercih edilmişti. Dolayısıyla Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan, değişen dengeler içinde ön plana çıkarılmaya çalışılan yeni aday ülkeydi.

Paris Barış Konferansı'nda Büyük Güçler İzmir'e Yunanların çıkmasına karar vermişti. Oysa İtalyanlar karşılıksız kalan taleplerinden ötürü konferansı boykot etmeseydi Yunanistan'ın İzmir işgali bu kadar kolay bir oldubittiye de getirilemezdi. Neticede Lloyd George'un koşulsuz desteğine rağmen İngiliz yatırımcılar bile Ege'deki Yunan varlığının ekonomik sonuçlarını zararlı görüyordu. Öte yandan Harold Nicolson ve Arnold Toynbee gibi uzmanlar, eski tebaa Yunanların Anadolu işgalini Türk milliyetçiliğini harekete geçirecek etkin bir tetikleyici olarak düşünmekteydi. Türkler ayaklanabilir ve yeni bir savaşın başlamasına neden olabilirdi. Ancak tüm uyarılara rağmen gençliğinden beri muhafazakâr hatta sofu kimliğe sahip olan Lloyd George, Gladstone'un Türk düşmanlığı ile nitelendirilen Liberal Partisine sıkı sıkıya bağlı siyasi bir yüz olarak Doğu Sorunu konusunu politik hesaplar dışında aynı zamanda kişisel bir dava da kabul etmişti. Bu nedenle Osmanlı topraklarında Yunanistan'ın mutlak paydaş olması gerekliliğini sonuna kadar savunmuştu. Türklerin Anadolu topraklarından çıkarılması ve yerine güçlendirilmiş Yunanistan'ın yerleştirilmesi hem Yunanperverlerin ideolojik desteği hem de İngilizlerin Doğu Akdeniz bölgesindeki çıkar hesapları ile gerçekleştirilebilir bir hedef haline gelmişti. Diğer taraftan dünyanın sayılı silah ve sanayi şirketlerinden birinin sahibi olan Vasil Zaharof, Lloyd George ile kurduğu kişisel ilişkisini siyasetle birleştirerek Batı Anadolu bölgesindeki Rumların Türkler tarafından zulme uğradıkları dedikodusunu öne sürmüştü ve Mondros Antlaşması'nın 7. maddesinin ihlal edildiği savı ile İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgal edilmesi kararını desteklemişti.

Paris Barış Konferansı'nda barış mimarlarının bir araya geliş sebebi öncelikle Avrupa'nın güç ve etkinlik kavgasıyla kendini parçalamış olmasıydı. 1919 yılında dünyanın başkenti Paris'te imzalanan antlaşmalarla yeni ülkeler ve yeni kurumlar yaratılmaktaydı. Yunanistan Başbakanı Venizelos'un da Ege Denizi çevresinde şekillendirdiği "iki kıta beş deniz" haritası Büyük Yunanistan'ın kurulması noktasında Konferans kulislerinde sıkça gündeme getirilen bir konuydu. İngiliz ekonomik çıkarlarının gölgesinde şekillenen Yunan dış politikası, Doğu'nun yeni hâkiminin Büyük Yunanistan olması yönünde bir program belirlemişti. Hâkimiyetin Türklerden alınıp Yunanistan'a verilmesi gerek Yunanistan'ın gerekse İngiltere'nin siyasi çıkarlarında bir zaruret idi. Zira her iki ülke ortak geleceğinde Batı Anadolu topraklarını stratejik önemde görüyor ve bölgede güç birliği oluşturarak statükoyu devam ettirmeyi hedefliyordu. Yunanistan bilhassa Batı Anadolu topraklarının mirasçısı olduğunu Paris Barış Konferansı'nda Büyük Güçlere ispat etme çabasıydı. Bu iddiasını da etnolojik ve tarihi miras ile desteklediği Anadolu

geçmişine bağlıyordu. Dolayısıyla Paris Barış Konferansı'nda Yunan heyetinin öne sürdüğü tez, Batı Anadolu'da Türk tehdidine maruz kaldığını iddia ettiği soydaşlarının bir an evvel "kurtarılması" idi. Neticede Venizelos ve Yunan heyetinin bu çabası karşılıksız kalmamış; Konferansta İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri, kendi ulusal çıkarlarını da göz önünde bulundurarak İzmir ve art bölgesi ile ilgili Yunanları destekleme kararı almıştı. Büyük Savaş sırasında İtalyanlara vaat edilen Batı Anadolu toprakları Yunanlara bırakılınca Yunanistan ve İtalya arasında, On İki Ada ve Arnavutluk dışında, yeni bir gerilim hattı daha oluşmuştu. Ancak Yüksek Konsey'in Batı Anadolu kıyılarını güçlü İtalya yerine nispeten daha zayıf olan Yunanistan'a bırakma kararı özellikle Doğu Akdeniz'deki İngiliz politikasıyla birebir örtüşmekteydi. Kısaca İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesi kararı aynı zamanda Büyük Güçlerin, ama bilhassa İngiltere'nin, bölgedeki menfaatlerini gözetten bir amaç doğrultusunda alınmıştı.

Neticede 12 Mayıs 1919 tarihinde, Paris Barış Konferansı'nda, Yüksek Konsey'in aldığı nihai karar sonucunda İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgal edilmesi oybirliğiyle kabul edilmişti. Aynı tarihte Eleftheron Limanında bekletilen Yunan gemileri 13 Mayıs sabahı limandan ayrılarak 14 Mayıs'ta Midilli Adasına ulaşıp Yera Körfezine demir atmış ve 15 Mayıs 1919 sabahı İzmir Yunan ordusu tarafından fiilen işgal edilmişti. Böylece Venizelos'un Büyük Yunanistan ideali Doğu'nun yeni hâkimlerinin kimler olacağını da belirlemişti. Üstelik önemli bir liman şehri olan İzmir, Yunanistan'ın ekonomik ve hatta sosyo-kültürel gelişiminde ülkeyi kalkındırarak öneme haizdi. Dolayısıyla Batı Anadolu topraklarını içine alan Büyük Yunanistan, bu toprak kazanımlarıyla hem sınırlarını genişletecek hem de ekonomik olarak Batılı devletlerle eşit güce sahip olacaktı. Venizelos'un Paris Barış Konferansı'nda da iddia ettiği üzere Yunanistan, Doğu'yu işgal etmiyor tersine Doğu'ya medeniyeti götürüyordu. Ancak bu had aşan çaba hesap edilmeyen Türk milliyetçiliği karşısında sadece 9 Eylül 1922 tarihine kadar varlık gösterecek ve işgalden üç sene sonra Yunanistan'a siyasi, sosyal ve ekonomik felaketi getirecekti.

Extended Abstract

Britain, France, and Italy, who had been victorious at the end of the Great War, decided to start peace talks in Paris to re-establish the status quo in Europe, which had been torn apart by the struggle for power and influence, and to sign treaties with the losers of the Great War. Although the Paris Peace talks, which started on January 18, 1919, was a conference created to ensure peace, but actually it was a conference to share the lands of the lost in its background. In 1917, Greece, which took part in the Great War with the Entente Powers, was considered one of the victorious states because the war ended in favor of the Entente Powers and participated in the Conference to get its share in this sharing plan. The Greek Prime Minister of the time, Eleftherios Venizelos, had the opportunity to present his national demands to the Great Powers at the Paris Peace Conference and tried to get the Megali Idea, which he had determined especially for Greater Greece, to be accepted at the conference.

In the memorandum booklet created by Venizelos for this purpose, it was one of the most important agenda items to leave the Western Anatolian lands, which he

claimed with ethnological and historical heritage, to Greece. Because these lands were previously given to Italy in return for entering the Great War, and it did not seem very possible for Italy to renounce the region. For this reason, Greece, which could only attend the sessions related to its own private problems at the Paris Peace Conference, followed a strategy of influencing the delegations of the Ten Council, especially so that the decisions to be taken at the conference were in line with its national interests. For this reason, Greece, which could only attend the sessions related to its own private problems at the Paris Peace Conference, followed a strategy of influencing the delegations of the Ten Council, especially so that the decisions to be taken at the conference were in line with its national interests. Especially the lobbies in Europe, which gave full support to Greece, formed a supporting force in making the Great Powers accept the national demands of Venizelos. As a matter of fact, this effective propaganda works that Greece continued during the Paris Peace Conference would be successful at the end of the Conference and would result in territorial gains in the regions demanded by Greece, despite Italy.

About a month after the start of the Paris Peace Conference, Venizelos made some territorial claims in the official booklet "Greece Before the Paris Peace Congress", which he presented to the Council of Ten. Venizelos' demands included all Aegean Islands, Dodecanese, Thrace, Northern Epirus and Western Anatolia. Venizelos meant from Western Anatolia the provinces of Izmir and Bursa, and the sanjaks of Çanakkale and Izmit. In particular, Venizelos was trying to prove to the Great Powers that the lands in Western Anatolia should be left to Greece for both historical and ethnological reasons. In this, he overestimated the number of Greeks in the region with his exaggerated population statistics and argued that urgent intervention should be made on the grounds that Article 7 of Mudros was violated. The main thesis of the Greek delegation throughout the entire Conference was that the Greeks living in Western Anatolia should be rescued as soon as possible because they were exposed to the Turkish threat. The claims of the Greeks in the lands of Western Anatolia were also met in British politics. Britain needed a state that could be under its control in the region for its security in the Eastern Mediterranean, and Eleftherios Venizelos's pro-British policy showed that the most appropriate candidate was Greece, not Italy. Thus, with the presence of Greece in the region, Britain could secure the routes to its colonies and would not need to have permanent soldiers in the Eastern Mediterranean. On the other hand, the close relationship Lloyd George established with Venizelos was another advantage that Greece gained over Italy at the Paris Peace Conference. Thanks to this personal closeness, Venizelos had the opportunity to obtain some critical information before the Conference decisions and he shaped his strategy according to this information.

As a result, at the Paris Peace Conference on May 12, 1919, the occupation of Izmir by the Greek army was unanimously accepted, according to the decision of the Supreme Council. After this decision, the Greeks occupied İzmir on the morning of May 15, 1919. Thus, Venizelos had the opportunity to get one step closer to the ideal of Greater Greece after the Balkan Wars. Moreover, the inclusion of an important port city

like Izmir in the Greek territory also meant the economic and socio-cultural growth of Greece. In this way, Greece would have proved that it was the new ruler of the East by taking the lands of Western Anatolia.

In this article, the only written memoir written by Greek Prime Minister Eleftherios Venizelos during the Paris Peace Conference is analyzed. Moreover, in this article, the secret and encrypted telegrams in the Greek Ministry of Foreign Affairs, the Greek State Archives and the The Benaki Museum's Historical Archive were examined and the decision to leave the Western Anatolian lands to Greece during the Paris Peace Conference was examined. The main findings obtained in the article are that the Greek foreign policy shaped in the shadow of the British foreign policy occupied İzmir as a result of a *fait accompli* decision. The aim of the Great Powers that support Greece against Italy is the Eastern Question and the desire to shape the Eastern Mediterranean policy according to their own interests, rather than the realization of the Megali Idea goal.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Yunanistan

Υπουργείο Εξωτερικών/ Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου (ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ)
[Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivleri]
Αρχείο Βενιζέλου του Μουσείου Μπενάκη (ΑΜΜ)
[Benaki Müzesi Venizelos Arşivi]
Γενικά Αρχείο του Κράτους (ΓΑΚ)
[Yunanistan Devlet Arşivleri]

Sürelî yayınlar

Νέα Ημέρα Τεργέστης.
Έθνος.
Ελεύθερος Τύπος
Πατρίς

Kitap ve Makaleler

- Akşin, S. (2017). *Kısa Türkiye tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür yay.
- Anderson, M. S. (2010). *Doğu sorunu. 1774-1923. Uluslararası ilişkiler üzerine bir inceleme*. (İ. Eser, çev.). İstanbul: Yapı Kredi yay.
- Armaoğlu, F. (2014). *19. Yüzyıl siyasi tarihi (1789-1914)*. İstanbul: Timaş yay.
- Armaoğlu, F. (2014b). *20. Yüzyıl siyasi tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Timaş yay.
- Berber, E. (1987). Kurtuluştan sonra İzmir’de Yunan işgal dönemine tepkiler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt III, Sayı: 8, Mart 1987, 443-460.
- Bilsel, M. C. (1998). *Lozan*. Cilt I, İstanbul: Sosyal yay.
- Bozkurt, A. (2021). *İngiliz perspektifinden Türkiye ve milli hareket (1918-1922). Mondros Mütarekesi’nden Çanakkale krizi’ne*. İstanbul: Ötüken yay.
- Boztaş, A. (2014). Wilson ilkelerinin Türk dış politikasına yansımaları: Realist ve pragmatist bir perspektif. *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 7, Sayı: 14, Yaz, 163-176.
- Budak, M. (2020). Osmanlı Devleti’nin Paris Barış Konferansı’na davet edilmesi ve muhtıralar sunması ile ilgili tartışmalar. *Tarih Dergisi*, 71, 455-472.
- Callwell, M. G. S. C.E. (1927). *Field-Marshal Sir Henry Wilson Bart., G.C.B., D.S.O.-His life and diaries*. Volume II, London: Cassell and Company.
- Çelebi, M. (2019). Bir İtalyan gazetecinin kaleminden İzmir’in işgali. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIX, Özel Sayı: İzmir’in İşgali, 131-154.
- Çelebi, M. (1993). Milli Mücadele’de İtalyan işgalleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. IX, Sayı: 26, Mart 1993, 395-416.
- Çelebi, M. (1998). Milli Mücadele döneminde Türk-İtalyan ilişkileri. *Belleten*, Cilt: 62, Sayı: 233, 157-206.
- Dalby, A. (2014). *Eleftherios Venizelos. 1919-1923 Barış görüşmeleri ve sonrası*. (D. Demirkent, çev.). Ankara: Akılçelen Kitapları.
- Demirhan, H. (2019). Yunanistan’ın İzmir’i işgalinde İngiltere’nin rolü. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18 (4), 1515-1536.
- Dilek, M. S. (2013). Paris Barış Konferansı’nda Yunan talepleri ve büyük güçlerin tutumu. *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 36, Kış, 31-42.
- Diomidis, N. P. (1978). *Greece at the Paris Peace Conference*. Thessaloniki: Institute for Balkan Studies.

- Ellis, C. H. (1928). *The Origin structure and working of the league of nations*. London: George Allen & Unwin.
- Goldstein, E. (1989). Great Britain and greater Greece 1917-1920. *The Historical Journal*, Vol: 32, No: 2, 339-356.
- Grassi, F. L. (2003). *İtalya ve Türk sorunu (1919-1923). Kamuoyu ve dış politika*. (N. Özkan & D. Kundakçı, çev.). İstanbul: Yapı Kredi yay.
- Jaeschke, G. (1968). İngiliz belgelerinin ışığı altında Yunanların İzmir çıkarması. *Belleten*, Cilt: 32, Sayı: 128, Ekim 1968, 567-576.
- Jaeschke, G. (2011). *Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz belgeleri*. (C. Köprülü, çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kitsikis, D. (1963). *Yunan propagandası*. İstanbul: Meydan Neşriyat.
- Köse, İ. (2014). Paris Barış Konferansı tutanakları ve başkan Woodrow Wilson'un Türk algısı. *History Studies*, Cilt: 6, Sayı: 3, 217-238.
- Llewellyn Smith, M. (2002). *Yunan düşü. (H. İnal, çev.)*. Ankara: Ayraç yay.
- Lloyd George, D. (1938). *The Truth about the peace treaties*. Volume I, London: Victor Gollancz Ltd.
- Macmillan, M. (2004). *Paris 1919. 1919 Paris Barış Konferansı ve dünyayı değiştiren altı ayın hikayesi*. (B. Dişbudak, çev.). Ankara: Odtü yay.
- Markovich, S. G. (2018). Eleftherios Venizelos, British public opinion and the climax of Anglo-Hellenism (1915-1920). *Balkanica*, XLIX, Belgrade, 125-155.
- Nicolson, H. (1933). *Peacemaking 1919*. London: University Paperbacks.
- Nicolson, H. (1934). *Curzon: the last phase 1919-1925*. London: Constable and Company Ltd.
- Özsüer, E. (2015). Birinci Dünya Savaşı süresince Yunanistan'da yaşanan siyasal kutuplaşma ve iç çatışma: kasım olayları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi ve Küresel Sonuçları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Özel Sayısı, Cilt: 14, Sayı: 27-28, 33-67.
- Özsüer, E. (2018). Yunan ordusunun Anadolu işgalinde bir muhalif ses: Rizospastis gazetesi. *Sakarya Meydan Muharebesi Haymana İkinci Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, 173-202.
- Pallis, A. A. (1995). *Yunanların Anadolu macerası (1915-1922)*. (O. Azizoğlu, çev.). İstanbul: Yapı Kredi yay.
- Petsalis-Diomidis, N. (1978). *Greece at the Paris Conference (1919)*. Thessaloniki: İnstitute for Balkan Studies.
- Psomiades, H. J. (1968). *The Eastern question: The last phase: a study in Greek-Turkish diplomacy*. Thessaloniki: İnstitute for Balkan Studies.
- Reisser, W. J. (2012). *The black book: Woodrow Wilson's secret plan for peace*. United Kingdom: Lexington Books.
- Selek, S. (2020). *Milli Mücadele. Ulusal Kurtuluş savaşı*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Sonyel, S. R. (2011). *İngiliz gizli belgelerinde Türk-Yunan ilişkileri (1821-1923)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sürmeli, S. (2015). Siyaset ve savaş. İngilizlerin Çanakkale çıkmazı (3 Kasım 1914-18 Mart 1915). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 57, Güz, 131-146.
- Tanör, B. (2003). *Kurtuluş kuruluş*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

- Temperley, H. W. V. (1921). *A history of the peace conference of Paris. Vol V, Economic Reconstruction and Protection of Minorities*, London: Oxford University Press, Hodder & Stoughton.
- Toynbee, A. J. (2007). *Türkiye’de ve Yunanistan’da batı meselesi*. (K. M. Orağlı, çev.). İstanbul: Yeditepe yay.
- Venizelos, E. (1919). *Greece before the peace congress 1919: A memorandum dealing with the rights of Greece*. New York: Oxford University Press American Branch,
- Yalçın, D. (2000). *Türkiye Cumhuriyeti tarihi I*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Αγγελομάτης Χ. (2008). *Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας, Το Έπος της Μικράς Ασίας [Büyük Trajedinin Kronolojisi. Küçük Asya Destanı]*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Βακάς, Δ. (1949). *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Πολεμικός Ηγέτης. Ιστορικοί Σελίδες από την Δημιουργία της Μεγάλης Ελλάδος, 1910-1920 [Eleftherios Venizelos. Savaş Lideri. Büyük Yunanistan’ın Kurulmasından Tarihi Sayfalar, 1910-1920]*, Αθήνα: Εκδοτικός οίκος Μ. Σαλίβεργου Α. Ε.
- Βενιζέλος, Ε. Κ. (1971). *Η Κρητική Επανάσταση του 1889 [1889 Girit Devrimi]*, Αθήνα: Εκδόσεις Αθήνα,.
- Βενιζέλος, Ε. Κ. (1979). *Ιδιόγραφον Ημερολόγιον [Kendime Günlükler]*, Εκδόσεις ΙΛΑΕΚ, Χάνια.
- Θεοδούλου, Χ. Α. (2011). *Η Ελλάδα και η Αντάντ [Yunanistan ve Antant]*, Εκδόσεις Χάνια: Πατάκη.
- Μαζαράκης Αιμιάν, Ι. (1988). Οι εθνικές μας διεκδικήσεις στη Συνδιάσκεψη Ειρήνης Α Εξάμηνου 1919 [1919 Bariş Konferansı Birinci Döneminde Ulusal Taleplerimiz], *Συμπόσιο για τον Ελευθέριο Βενιζέλο Πρακτικά*, Αθήνα: ΕΛΙΑ και Μουσείο Μπενάκη, s. 241-264.
- Μαυρογορδάτος, Γ. Θ. (2011). Η σύγκρουση Βενιζέλου-Κωνσταντίνου [Venizelos-Konstantin Çatışması], Θάνος Βερέμης (επίμ), *Ελευθέριος Βενιζέλος. Από την τουρκοκρατούμενη Κρήτη στον Εθνικό Διχασμό*, Τόμος Α, Αθήνα: Τα Νέα, s. 199-234.
- Μαυρογορδάτος, Γ. Θ. (2015). *1915. Ο Εθνικός Διχασμός [1915. Ulusal Bölünme]*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Πιπινέλης, Π. (επιμ.). (1964). *Γεωργίου Στρέιτ Ημερολόγιον – Αρχείον, [Georgios Streit’in Günlükleri-Arşivi]* Τόμος Α, Αθήνα.
- Πλουμίδης, Σ. Γ. (2020). Τα Μυστήρια της Αιγηίδος. Το Μικρασιατικό Ζήτημα στην Ελληνική Πολιτική (1891-1922) [Aigeis’in Gizemleri. Yunan Siyasetinde Küçük Asya Sorunu (1891-1922)], Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Στεφάνου, Σ. (1982). *Τα Κείμενα του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η Ζωντανή Ιστορία της δραματικής περιόδου του έθνους (1909-1935) [Eleftherios Venizelos'un Metinleri. Ülkenin Dramatik Döneminin Yaşayan Tarihi (1909-1935)]*, Τόμος Β (1915-1920), Αθήνα: Λέσχη Φιλελευθέρων – Μνήμη Ελευθ. Βενιζέλου.